

Hur lärare ser på skolbibliotekarier

Ett professionsteoretiskt perspektiv på lärares föreställningar om skolbibliotekarier

Av: Karl Zetterström

Handledare: Arwid Lund

Examinator: Pamela Schultz Nybacka

Södertörns högskola | Institutionen för historia och samtidsstudier

C-uppsats 15 hp

Biblioteks- och informationsvetenskap | Höstterminen 2022

Bibliotekarieprogrammet

Södertörns högskola

Alfred Nobels Allé 7

141 89 Huddinge

Biblioteks- och informationsvetenskap

Institutionen för historia och samtidsstudier, Södertörns högskola

© Karl Zetterström

Licensierad under CC BY-NC-SA 4.0

2023-02-13

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Författare/Author

Karl Zetterström

Svensk titel

Hur lärare ser på skolbibliotekarier – ett professionsteoretiskt perspektiv på lärares föreställningar om skolbibliotekarier

English Title

Teachers' conceptions of school librarians – a professional theoretical perspective

Handledare/Supervisor

Arwid Lund

Sammanfattning

Syfte: Denna studie undersöker vilka föreställningar som lärare har gällande skolbibliotekarier. Dessutom undersöks om dessa föreställningar avslöjar skillnader i lärares syn på lärarprofessionen respektive skolbibliotekarieprofessionen och hur föreställningarna påverkar jurisdiktionen gällande elevers lärande inom skolverksamhet.

Metod och teori: Studiens empiriska material insamlades genom kvalitativa intervjuer. De fem intervjupersonerna är högstadielärare på två skolor. Studiens teoretiska grund utgörs av Andrew Abbotts professionsteori. Enligt teorin bildar professioner ett system inom vilket varje profession strävar efter att upprätthålla kontrollen över sin egen jurisdiktion. Professionerna vill också överta kontrollen över andra professioners jurisdiktioner. Delar av Abbotts teori har använts i analysen av det empiriska materialet för att nå en djupare förståelse om lärarnas föreställningar.

Resultat: Intervjupersonernas utsagor visar att skolbibliotekarien både ses som en pedagogisk aktör och som en stödfunktion till lärare och elever. Skolbibliotekarien har enligt intervjupersonerna störst betydelse som litteraturförmedlare och inom området medie- och informationskunnighet. Det finns en positiv syn bland intervjupersonerna gällande samarbete med skolbibliotekarier. Samtidigt finns ståndpunkten att skolbibliotekarien i sin roll som pedagogisk aktör inte bör vara självständig utan förhålla sig till lärares vilja och rekommendationer. Det omvända, alltså att lärare bör påverkas av skolbibliotekarien, talas det däremot mindre om.

Slutsatser: Studiens resultat visar att det pågår en kamp om jurisdiktion mellan skolbibliotekarier och lärare. Kampen resulterar i olika typer av yrkespraktiska överenskommelser. Bland annat syns tecken på att skolbibliotekarien och läraren tar ansvar för olika elevkategorier vilket bland annat resulterar i att de högpresterande eleverna söker sig till skolbibliotekarien medan lärarna tar ansvar för de lågpresterande. I studien framkommer också att lärare besitter en relativt låg kännedom om vad en skolbibliotekarie är och gör samt vilken bakgrund denne har. Den låga kännedomen leder till en osäkerhet om vilken roll en skolbibliotekarie kan och bör fylla i skolverksamheten.

Abstract

Purpose: The study investigates teachers' conceptions about the role of school librarians. Furthermore, it is studied what role these conceptions play in the teachers' notions of the teacher and the librarian profession and how they affect the jurisdiction regarding student learning in schools.

Method and theory: The data material in this study was collected via qualitative interviews. The interviews were conducted with five secondary school teachers working in two different schools. The theoretical framework in this study is Andrew Abbott theory of the professions. According to the theory, professions are positioned within the same system in which they aim to uphold control over their jurisdiction. The professions also strive to assume control over jurisdictions that other professions hold. Components of this theory have been used to analyze the empirical material to extend the understanding of the teachers' conceptions.

Findings: The statements of the interviewed teachers show that they perceive the school librarian as both a pedagogue and as a supportive function for students and teachers. The dissemination of literature and information literacy is reported to be the most significant areas for the school librarian. The interviewed teachers have a favorable view on collaboration between teachers and school librarians. At the same time, they express the attitude that the school librarians should not be independent in their pedagogical role but align their work according to the teachers' perspective. The reverse, that teachers should align themselves to the school librarian's way of thinking, is however articulated to a lesser extent.

Conclusions: The study shows that the role of the school librarian places this jurisdiction under contest. This leads to different settlements between the two professions. For example, it seems that the school librarian assumes responsibility for high achieving students while the teacher tends to the low achieving students. The study also shows that teachers have a relatively low knowledge of what a school librarian does and what background a school librarian have. This creates uncertainty about what role a school librarian can and should fulfil in the school.

Ämnesord

Lärare, skolbibliotekarie, skolbibliotek, profession, interprofessionellt samarbete, föreställningar.

Key words

Teacher, school librarian, school library, profession, interprofessional collaboration, conceptions.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Problemdiskussion	2
1.2 Syfte och frågeställningar	3
1.3 Avgränsningar och klargöranden	4
1.4 Centrala begrepp	4
1.4.1 Skolbibliotek	4
1.4.2 Skolbibliotekarie	4
1.4.3 Lärarbibliotekarie	5
1.4.4 Profession	5
1.5 Genomförande och disposition	6
2. Tidigare forskning	7
2.1 Samarbete mellan lärare och skolbibliotekarier	7
2.2 Lärarprofessionen	9
2.3 Samarbete mellan lärarprofessionen och andra professioner	11
2.4 Jämförelse mellan BoI och utbildningsvetenskap	12
3. Teori	14
3.1 Andrew Abbotts <i>System of Professions</i>	15
4. Metod	18
4.1 Val av intervjupersoner	19
4.2 Transkription och tematisering	20
4.3 Analysmetod	21
4.4 Forskarrollen	21
4.5 Etiska överväganden	21
5. Resultat	23
5.1 Presentation av intervjupersoner	23
5.2 Läsfrämjande och litteratur	24
5.3 Källkritik och informationssökning	25
5.4 Skolbibliotekarien som pedagog eller stödresurs	27
5.5 Lust och frivillighet eller strikta betygskriterier	29
5.6 Professionernas ömsesidiga inflytande	30
6. Analys	34
6.1 Professionella praktiker: Diagnosticering, behandling och professionellt tänkande	34
6.2 Klientuppdelning	35
6.3 Arbetsdelning	36

6.4 Lärarens rådgivande roll, den underordnade skolbibliotekarien och sammanblandning av arbetsuppgifter	36
6.5 Den legala domänen och den akademiska kunskapsbasen	37
7. Diskussion och slutsatser	39
7.1 Studiens resultat och tidigare forskning	39
7.2 Slutsatser.....	41
7.2.1 Hur beskriver lärare skolbibliotekariens roll i skolverksamheten?	42
7.2.2 Vilka likheter och skillnader kan identifieras i lärares syn på lärarprofessionen respektive skolbibliotekarieprofessionen?.....	42
7.2.3 Hur påverkar lärares föreställningar karaktären av och förändringsbenägenheten i jurisdiktionen gällande elevers lärande i skolverksamhet?.....	43
7.3 Metodkritik	44
7.4 Studiens bidrag till BoI.....	45
7.5 Framtida forskning.....	45
Käll- och litteraturförteckning	47
Bilaga 1 – Intervjuguide	51
Bilaga 2 – Inbjudan till intervjupersoner	53

1. Inledning

Alla elever i grund- och gymnasieskola ska enligt skollagen ha tillgång till skolbibliotek (SFS 2010:800). I ett delbetänkande som den statliga utredningen om skolbibliotek överlämnade till regeringen i januari 2021 föreslogs att skrivningarna i lagen gällande skolbibliotek skulle skärpas (SOU 2021:3, s.25–31). Betänkandet framhöll också vikten av att skolbiblioteken är bemannade och att personalen i högre utsträckning än idag bör ha en akademisk utbildning inom disciplinen biblioteks- och informationsvetenskap (BoI). Personal med den utbildningsbakgrunden har, enligt utredningens betänkande, positiv inverkan när det gäller elevers läsning. Dessutom kan de, tack vare sin utbildning, komplettera och utveckla skolans undervisning i medie- och informationskunnighet (MIK) så att elever stärker sina förmågor när det gäller att navigera i dagens ständigt växande informationslandskap (ibid. s.298).

Delbetänkandet har givits titeln *Skolbibliotek för bildning och utbildning*. Begreppen bildning och utbildning är alltså inte synonyma även om de har beröringspunkter. Bildningen beskrivs som en ständigt pågående resa där individen fritt får utforska världen och söka ny kunskap utifrån sina egna drivkrafter (SOU 2021:3, s. 23-24). Mot detta ställs utbildning som betecknar en mer formaliserad och tidsbegränsad läroprocess där eleven eller studenten ska uppfylla vissa på förhand bestämda läromål. Bildningen omfattar också det känslomässiga – att i sitt sökande efter kunskap kunna bli berörd av det som möter en (ibid., s. 189). Det är alltså ett vidare begrepp än utbildning och bildning fördjupas av meningsfulla kulturupplevelser. Därför kan bildning ses som ett paraplybegrepp för utbildning och kultur (Schultz Nybacka 2019, s. 201-202). Skolbiblioteket kan vara en plats i skolan där bildningen i den vida betydelsen uppmuntras (Skantze 1989, se SOU 2021:3, s. 139; Schultz Nybacka 2019, s. 203).

I 2018 års revidering av läroplanen för grund- och gymnasieskolan förtydligades rektorns ansvar att säkerställa att skolbiblioteket används som en del i skolundervisningen (Skolverket 2022, s.20; Svensk biblioteksförning u.å.). Sedan skolbiblioteksutredningen presenterades har fler och fler i den allmänna debatten om skolan anslutit sig till Svensk biblioteksförnings inställning om att fler skolor bör inrätta bemannade skolbibliotek (se exv. Nilsson 2021; Scheele 2022; Mikalides 2021).

Inom de akademiska disciplinerna BoI och utbildningsvetenskap uttrycks också standpunkten att fler bemannade skolbibliotek är viktigt för skolverksamheten. Enligt Montiel-Overall (2005) leder inrättandet av ett bibliotekariebemannat skolbibliotek till en mer dynamisk lärandemiljö för elever eftersom bibliotekarien för med sig andra perspektiv när det gäller syn på kunskap och lärande. Den dynamik som kan uppstå i en sådan lärandemiljö uppskattas ofta av lärare (Avalos 2011), och kan gagna lärares professionella experimenterande i deras yrkespraktik (Clarke & Hollingsworth 2002). Borg och Drange (2019) menar att det interprofessionella samarbetet inte bara utvecklar undervisningen utan att det också har positiva effekter på exempelvis elevers motivation.

Den tidigare nämnda utredningen om skolbibliotek uppmanar skolverksamheter att stärka sina skolbibliotek. Att sådan påtryckning sker har stor betydelse för om skolbiblioteksverksamheten ska utvecklas på skolor (McPherson 2020). Det är samtidigt viktigt att påpeka att varje skolas omständigheter är unika (Kammer m. fl. 2021), varför skolbibliotek och skolbibliotekarier har och kommer att ha olika roller på olika skolor. Att skolbibliotekarien är aktiv i sin roll är dock centralt eftersom skolbiblioteket annars kan bli ett bortglömt rum (McPherson 2020; Cooper & Bray 2011). Samtidigt kan en aktiv skolbibliotekarie som ses som en del av skolverksamhetens pedagogiska kärna upplevas som ett hot mot lärarens position (Limberg 1999). Foster och McMenemy (2012) har i en studie visat att biblioteksvärlden i viss mån positionerar sig för att undvika att utgöra detta hot. De har konstaterat att skrivningar om undervisning och utbildning är ovanliga i biblioteksvärldens etiska riktlinjer (Foster & McMenemy 2012). Samtidigt som utredningen om skolbibliotek uppmanar bibliotekarier att ägna mer tid åt undervisning finns alltså andra påtryckningar från biblioteksvärlden som framhåller motsatsen.

Mindre än hälften av dagens skolelever har tillgång till ett bemannat skolbibliotek. Enligt Kungliga bibliotekets (KB) officiella biblioteksstatistik för år 2021 har 46% av eleverna i svensk grund- och gymnasieskola tillgång till ett skolbibliotek som är minst halvtidsbemannat (Ranemo & Mattsson 2021, s.4). Exakt vilken typ av bemanning det rör sig om framgår inte av statistiken.

Siffran ger dock vid lag att ungefär hälften av eleverna saknar ett bemannat skolbibliotek vilket betyder att om skolbiblioteksutredningens förslag blir verklighet kommer många lärare att behöva stifta bekantskap med en ny profession i sitt yrkesutövande. Detta möte mellan lärarprofessionen och bibliotekarieprofessionen har visat sig vara framgångsrikt på vissa håll medan det inte fungerar lika bra på andra (Gärdén, 2017, s.89–91). Vilka uppfattningar eller föreställningar lärare har om andra professioner och deras arbete påverkar hur lärare samarbetar med dessa (Darnemark m. fl. 2014). För att kunna utveckla ett framgångsrikt samarbete mellan lärare och skolbibliotekarier bör kunskapen om lärarnas föreställningar angående skolbibliotekarier ökas.

1.1 Problemdiskussion

Lärarnas föreställningar formas av de förhållanden som råder inom lärarprofessionen. Därför anlägger jag i studien ett professionsteoretiskt perspektiv för att analysera mitt empiriska material. Jag frågar mig om föreställningarna kan förklaras i ljuset av en konkurrensinriktad syn på professioner där lärare som grupp strävar efter att behålla kontrollen över elevers lärande eller om föreställningarna präglas av öppenhet i förhållande till andra professioner. Genom att studera dessa kan möjligheter och hinder gällande samarbetet mellan lärare och skolbibliotekarier urskiljas. Dessutom kan lärarnas uppfattningar avslöja vilka skillnader och likheter det finns i deras syn på lärar- respektive skolbibliotekarieprofessionen.

Studier från utbildningsvetenskapen påvisar att lärare ofta har en positiv syn på interprofessionellt samarbete (Christie & Menmuir 2005; Kunze & Machalicek 2022), men hur den generella samarbetsviljan gestaltar sig när det gäller skolbibliotekarier är mindre beforskat. Den forskning som undersökt skolbibliotek och skolbibliotekarier fokuserar ofta på skolbibliotekarier (se exv. Cooper & Bray 2011; McPherson 2020), varför lärarnas betydelse i sammanhanget är oklar.

På vilket sätt en skolbibliotekarie bör utföra sitt arbete för att skolbiblioteket ska vara framgångsrikt har noga studerats inom BoI (se exv. Centerwall 2022; Gärdén 2017; Anggreini & Mutia 2022; Kammer m. fl. 2021). Många forskare har också studerat vilken bild skolbibliotekarier har av lärare (se exv. Cooper & Bray 2011; Downey 2016). Inom utbildningsvetenskapen finns många studier som undersöker lärarens samarbete med olika professioner (se exv. Borg & Drange 2019; Kolnes m. fl. 2021; Shim & Thompson 2022). Men denna studies ansats är att rikta fokus mot lärares specifika föreställningar om skolbibliotekarier ur ett BoI-perspektiv. Förståelse för dessa föreställningar är en nödvändig kunskap om skolbiblioteket ska kunna utgöra en naturlig del av en skolverksamhet.

Abbotts (1988) professionsteori utgör den teoretiska grunden i denna studie. Ett viktigt begrepp i den teorin är *jurisdiktion* som betecknar det problemområde eller uppgiftsområde i vilket en profession verkar. Elevers lärande i skolverksamhet utgör en sådan jurisdiktion och det är i den som lärarprofessionen verkar. Enligt Abbott (1998) befinner sig dessa jurisdiktioner i ständig förändring – ibland förändras de långsamt och ibland i rask takt. Professioner har i vissa fall full kontroll över sin jurisdiktion vilket innebär att enbart en specifik professions utövare får utföra arbete inom ett uppgiftsområde. Professioner kan enligt teorin göra anspråk på andra professioners jurisdiktioner och sådana anspråk kan resultera i olika överenskommelser mellan professionerna – exempelvis kan en jurisdiktion delas upp i flera olika delar (ibid.).

Vilka överenskommelser som träffas mellan olika professioner gällande elevers lärande i skolan påverkas av vilka föreställningar lärarprofessionen har om andra professioner eftersom lärarprofessionen i stor utsträckning kontrollerar den jurisdiktionen. Om lärare uppfattar en annan professions arbete som olämpligt i elevers lärande så uppstår spänningar. Uppfattas den andra professionen i stället som lämplig kan överenskommelser uppnås utan konflikt och i stället leda till ett framgångsrikt interprofessionellt samarbete. Ur det perspektivet är det viktigt att förstå lärarnas föreställningar om skolbibliotekarier för att inse vilka typer av överenskommelser som kan uppnås mellan skolbibliotekarieprofessionen och lärarprofessionen.

När nu skolbiblioteksutredningen understryker vikten av att bibliotekarieprofessionen ska finnas närvarande i skolverksamheten (SOU 2021:3, s.25–31) exponeras en kunskapslucka i förståelsen av hur lärare uppfattar vad en skolbibliotekarie är och gör. Kunskapen på detta område kan hjälpa skolverksamheter att införliva denna eventuellt nya profession i sina verksamheter.

1.2 Syfte och frågeställningar

Studiens syfte är att undersöka vilka föreställningar och uppfattningar som lärare har om skolbibliotekarier. Vidare syftar den till att undersöka vilka likheter och skillnader det finns i lärares syn på lärarprofessionen respektive skolbibliotekarieprofessionen samt hur lärares föreställningar om skolbibliotekarier kan påverka vilka överenskommelser som kan träffas inom jurisdiktionen gällande elevers lärande i skolverksamhet. Nedan följer studiens forskningsfrågor:

Hur beskriver lärare skolbibliotekariens roll i skolverksamheten?

Vilka likheter och skillnader kan identifieras i lärares syn på lärarprofessionen respektive skolbibliotekarieprofessionen?

Hur påverkar lärares föreställningar karaktären av och förändringsbenägenheten i jurisdiktionen gällande elevers lärande i skolverksamhet?

1.3 Avgränsningar och klargöranden

Eftersom denna studies forskningsfrågor i allra högsta grad rör skolbibliotekariers arbete kan det tänkas att också skolbibliotekarier borde tillfrågas om deras uppfattningar om lärare. Det gjordes dock inte i föreliggande studie eftersom en sådan studie skulle kräva ytterligare empiriskt material som det inom ramen för denna studies tidplan inte fanns utrymme till.

En annan avgränsning som har tillämpats i denna studie är att jag inte undersökt hur skolbiblioteket faktiskt fungerar i de två skolorna som finns representerade i studien. Det som undersöks är lärarnas föreställningar om skolbibliotekarier och skolbibliotek. Med ett sådant synsätt blir skolbibliotekariens faktiska inverkan på skolverksamheten – som kunde ha undersökts genom studier av styrdokument eller elevers studieresultat – ointressant.

1.4 Centrala begrepp

Nedan följer en genomgång av några centrala begrepp som har använts i denna studie. Syftet med genomgången är inte att fullödigt beskriva hur dessa begrepp definieras eller har definierats utan syftar till att tydliggöra hur jag i denna uppsats använder begreppen.

1.4.1 Skolbibliotek

Skollagen (SFS 2010:800) anger att alla elever i grundskolan ska ha tillgång till skolbibliotek men en definition av vad det innebär saknas. I Kungliga bibliotekets (KB) förslag till nationell biblioteksstrategi definieras skolbiblioteket på följande sätt: en ändamålsenlig lokal som med stöd av skolledning kan tillhandahålla lämplig utrustning och lämpliga medier, och där den som ansvarar för skolbiblioteksverksamheten är en utbildad bibliotekarie (Fichtelius m. fl. 2019, s.16). Denna definition är vag men passande eftersom den pekar ut några viktiga kriterier som ett skolbibliotek bör uppfylla. Dels ska skolbibliotekets bestånd och dess utrustning vara anpassat till de elever som brukar det men definitionen anger också att skolledningen ska behandla skolbiblioteket som en del av skolverksamheten. KB lyfter i förslaget också vikten av en ansvarig person med relevant utbildning som ett kriterium för ett skolbibliotek. Denna definition ställer jag mig bakom men påpekas bör att det i resultatkapitlet är intervjupersonernas åsikter om skolbibliotek som presenteras varför skolbibliotek har en varierande betydelse där.

1.4.2 Skolbibliotekarie

Vad gäller den personal som ansvarar för skolbiblioteket råder det heller ingen konsensus om vilken typ av utbildning eller bakgrund dessa bör ha. Skollagen saknar skrivningar om vilken personal som bör bemanna skolbiblioteket men den tidigare nämnda skolbiblioteksutredningen lyfter fram att personal på skolbibliotek bör ha en högskoleexamen inom BoI (SOU 2021:3, s.25-31). Också Malmberg och Graner (2014) anser att en skolbibliotekarie bör ha en examen inom

BoI. Det råder en tveksamhet vad lärare som utbildat sig för att kunna ansvara för skolbiblioteket bör kallas (Schultz Nybacka 2019, s.28–30). I min definition av skolbibliotekarier ryms förutom BoI-utbildade även denna grupp lärare för att på ett rättvist sätt kunna skilja dem från gruppen lärarbibliotekarier som presenteras nedan. Det viktigaste kriteriet för en skolbibliotekarie är dock enligt min uppfattning att denne i sin tjänst har skolbibliotekets verksamhet som huvuduppgift.

1.4.3 Lärarbibliotekarie

En lärarbibliotekarie är en person som arbetar som lärare och som i sin tjänst har avsatt tid för att administrera skolbiblioteket och som är ansvarig för skolbiblioteksverksamheten på skolan. Denne har fått begränsad eller ingen utbildning inom området skolbibliotek alternativt BoI och den tid denne har avsatt räcker endast till att sköta administrativa skolbiblioteksuppgifter såsom bokuppsättning. Ansvar för skolbiblioteket är för lärarbibliotekarien att betrakta som en uppgift utöver dennes normala arbetsuppgifter.

1.4.4 Profession

Det råder ingen konsensus om hur begreppet profession bör definieras. I teorikapitlet finns en översiktlig beskrivning av hur begreppet har använts och hur jag förstår det i denna studie. Men dessförinnan kan det konstateras att olika definitioner av profession leder till olika uppfattningar om vilka yrken som kan eller bör betraktas som professioner. Att läraryrket ska betraktas som en profession är tämligen okontroversiellt i vardagligt tal och också inom utbildningsvetenskapen (se exv. Avalos 2011; Reeves m. fl. 2021; Clarke & Hollingsworth, 2002). Däremot brukar bibliotekarieryrket ses som en semiprofession av olika skäl, alltså ett yrke som inte fullt ut är en profession. Ett av skälen som anges är att det saknas en formell legitimering av bibliotekarier i likhet med lärarnas lärarlegitimation (Schultz Nybacka 2019, s.28–30). Inom biblioteksvärlden ryms också ståndpunkten att bibliotekarieryrket redan är en profession och att det som saknas är att denna uppfattning ska spridas i samhället i stort (Hansson & Wisselgren 2018, s.9–14).

Denna uppsats har inte för avsikt att avgöra huruvida bibliotekarieryrket eller läraryrket verkligen är professioner varför en närmare diskussion om denna fråga utelämnas här. Det som undersöks är lärares föreställningar om skolbibliotekarier och för att kunna göra det i ljuset av Andrew Abbotts (1988) professionsteori – och för att stödja biblioteksvärldens strävan om att bli betraktad som en profession – betecknar jag i denna uppsats både bibliotekarieryrket och läraryrket som professioner.

Eftersom uppsatsen handlar om skolbibliotekarier används löpande begreppet skolbibliotekarieprofession vilket inte ska tolkas som en autonom profession utan som en underkategori till bibliotekarieprofessionen. En skolbibliotekarie är således grundad i bibliotekarieprofessionens akademiska kunskap men behöver i denna uppsats särskiljas på grund av sin speciella karaktär, dels för att göra det tydligt för läsaren vad som avses men också eftersom det finns betydande skillnader mellan en skolbibliotekaries och exempelvis en folkbibliotekaries arbeten.

1.5 Genomförande och disposition

Denna studies empiriska material inhämtades under november och december månad år 2022 genom semistrukturerade intervjuer med lärare på två högstadieskolor i Stor-Stockholm. I och med den sociala interaktionen i de semistrukturerade intervjuerna kan intervjupersonernas utsagor avslöja deras socialt konstruerade föreställningar (Bryman 2016, s.477–478), och tack vare flexibiliteten i metoden kan dessa också utveckla sig under intervjuens gång med hjälp av följdfrågor (Esaiasson m. fl. 2017, s.260; Bryman 2016, s.479–480). En nackdel med insamlingsmetoden är dock att de socialt konstruerade föreställningarna kan påverkas av intervjusituationen; bland annat eftersom de frågor som ställs kan avslöja intervjuarens åsikter och värderingar vilket kan influera intervjupersonernas utsagor (Esaiasson m. fl. 2017, s.274; Haraway, 1988).

För att underlätta vidare läsning av uppsatsen följer nu en kortfattad beskrivning av uppsatsens disposition. Utöver det inledande kapitlet där bland annat studiens syfte presenteras så innehåller uppsatsen sex kapitel. Det närmast följande innehåller en översiktlig genomgång av tidigare forskning med relevans för studien. Därefter följer ett teorikapitel där Andrew Abbotts (1988) professionsteori presenteras. Det är utifrån denna teori det empiriska materialet har analyserats. I kapitel 4 beskrivs den insamlings- och analysmetod som användes i arbetet med denna studie och det berättar också om vilken kunskapsteoretisk ansats jag som forskare har. Efter metodkapitlet presenteras de resultat som den empiriska undersökningen gav. Resultaten är indelade i teman vilka uppkom under arbetet med de transkriptioner som intervjuerna gav upphov till. Nästkommande kapitel utgör en analys av det empiriska materialet utifrån Abbotts professionsteori. Avslutande kapitel innehåller de slutsatser studien kommit fram till och relaterar dem till tidigare forskning i ett försök att besvara de forskningsfrågor som ställts i det inledande kapitlet. Kapitlet innehåller också en diskussion om de metodologiska val jag gjort i arbetet med denna studie samt förslag på framtida forskning.

2. Tidigare forskning

I detta kapitel presenteras en sammanställning av tidigare forskning som är relevant för min studie. Sammanställningen och beskrivningen av forskningen är av utrymmesskäl inte heltäckande och ska ses som en inramning av eller bakgrund till min studie. För att skapa tydlighet i presentationen av den tidigare forskningen har den delats upp i olika delområden. I det första, *samarbete mellan lärare och skolbibliotekarier*, presenteras forskning om samarbetet mellan lärare och skolbibliotekarier. Det andra, *lärarprofessionen*, riktar in sig på tidigare studier om lärarprofessionen i syfte att presentera hur min undersöknings studieobjekt har beskrivits i forskningslitteraturen. Det avslutande området, *samarbete mellan lärare och andra professioner*, presenterar forskning om lärarprofessionens samarbete med andra professioner och yrkesgrupper.

Det första delområdet presenterar i huvudsak forskning från biblioteks- och informationsvetenskapen (BoI) medan de båda andra i huvudsak handlar om forskning från utbildningsvetenskapen. Eftersom denna studie rör lärare vars professionsutövande grundas i utbildningsvetenskapen är det lämpligt att denna studie också tar hänsyn till forskningstraditionen inom det fältet. På så vis kan likheter och skillnader mellan forskningen inom de båda fälten identifieras vilket leder till att denna studies resultat kan sättas in i ett vidare sammanhang.

Den litteratur som presenteras här har i huvudsaks sökts fram i databaserna LISA, vilken samlar forskningslitteratur inom biblioteks- och informationsvetenskap, och ERIC som har en utbildningsvetenskaplig inriktning. Citeringsdatabasen Web of Science har också använts för att kunna identifiera forskningsartiklar med stort genomslag inom respektive forskningsdisciplin. Olika sökord har använts i sökningen men de viktigaste var *profession*, *school library*, *school librarian* och *teacher*.

2.1 Samarbete mellan lärare och skolbibliotekarier

Samarbetet mellan skolbibliotekarier och lärare är väl beforskat inom BoI. Forskningsfältets teoretiska perspektiv är tydligt influerat av Patricia Montiel-Overalls teorier (Gärdén 2017). Montiel-Overall (2005) har i sitt arbete utformat fyra modeller som beskriver samarbetet. Modellerna befinner sig i en skala där modell A beskriver ett ringa samarbete mellan professionerna medan modell D beskriver en stor integrering beträffande lärares och skolbibliotekariers arbete. Montiel-Overall (2005) visar att samarbete är önskvärt eftersom det utvecklar undervisning och lärande då olika professioners olika kunskaps- och lärosyner kan ta plats och skapa en dynamisk lärandemiljö.

Tillit mellan professionerna är en viktig faktor för ett lyckat samarbete. Anggreini och Mutia (2022) har studerat hur denna tillit skapas och upprätthålls genom att använda sig av Montiel-Overalls (2005) modeller. Deras resultat visade att tillit uppstår genom interpersonell vänlighet, ömsesidig uppmärksamhet samt gemensamt framtagna mål och visioner (Anggreini & Mutia 2022). En annan viktig ingrediens i tilliten är enligt Anggreini och Mutia (2022) en öppenhet i samarbetet som går ut på att både lärare och skolbibliotekarie är ärliga med vilka kunskaper de besitter och vilka de saknar.

Ett framgångsrikt samarbete har också andra beståndsdelar. Kammer m. fl. (2021) har i en översiktsartikel sammanställt faktorer som är viktiga för ett framgångsrikt samarbete. Även om deras slutsats är att varje samarbete är unikt så rekommenderar de att man formulerar tydliga roller i samarbetet, att skolbibliotekarien och läraren gemensamt planerar de aktiviteter som ska genomföras i undervisningen och att detta finns sammanställt i officiella dokument (Kammer m. fl. 2021). Även McPherson (2020) betonar vikten av att skolbiblioteket och skolbibliotekarien finns med i skolans formella undervisningsplan. Det finns dock risker med en sådan formalitet eftersom skrivningar i officiella dokument ofta får en tvingande karaktär. Att tvingas göra någonting på ett visst sätt kan utgöra ett hinder för att utveckla ett fritt och kreativt samarbete samtidigt som respektive professions autonomi riskerar att försvagas (Pihl 2011).

För att lyckas med samarbetet krävs att skolbibliotekarien arbetar systematiskt och aktivt. Kammers m. fl. (2021) resultat visar samtidigt att skolbibliotekarier som är överentusiastiska sällan skapar ett bra samarbete med lärare. Entusiasmen kan leda till att lärare tröttnar på skolbibliotekarien vilket skapar ett sämre klimat för samarbete. Nivån på entusiasmen innebär dock ett dilemma för skolbibliotekarien då Cooper och Bray (2011) påpekar att ett samarbete sällan uppstår utan aktiv påtryckning från skolbibliotekariens sida. Att läraren har en positiv syn på skolbibliotekarien och skolbiblioteket är också avgörande för om eleverna använder skolbiblioteket, och att skapa denna positiva syn är ofta skolbibliotekariens ansvar (McPherson 2020). Att läraren har eller åtminstone borde ha ett ansvar för att ett lyckat samarbete kommer till stånd nämner varken Cooper och Bray (2011) eller McPherson (2020).

En del studier visar att lärare ibland har en felaktig bild över vad skolbiblioteket och skolbibliotekarien kan erbjuda. Den bild som läraren har av skolbiblioteket är ofta präglad av hur denne själv använder bibliotek i sitt privata liv (McPherson 2020). I extremfallet kan denna felaktiga bild få konsekvensen att skolbiblioteket blir en plats dit läraren skickar elever för att bli av med dem (ibid.). För att motverka detta bör skolbibliotekarien enligt McPherson (2020) vara en skicklig kommunikatör så att hen kan förändra attityder och uppfattningar gällande skolbibliotek, vilket kan uppfattas som det överentusiastiska draget som Kammer m. fl. (2021) varnar för. För att lyckas måste skolbibliotekarien alltså hela tiden balansera sitt beteende gentemot lärare så att det hamnar på rätt nivå.

Hur skolverksamheten är organiserad har också betydelse för samarbetet mellan lärare och skolbibliotekarier. För att samarbetet ska uppfattas som värdefullt inom organisationen bör det utgå från gemensamt formulerade mål som syftar till att stärka elevernas lärande (Cooper & Bray 2011). Här har rektorernas och externa aktörers inställning till samarbetet – såsom utbildningsdepartement, kommunal utbildningsförvaltning och liknande – stor betydelse (McPherson 2020). Rektorerna fördelar de ekonomiska resurserna inom skolverksamheten och skapar därmed förutsättningarna för samarbetet (Eri & Pihl 2017; McPherson 2020). I denna fördelning av resurser skapas ett tryck på skolbibliotekarien att motivera sin relevans för skolverksamheten vilket ibland leder till framtvungade och forcerade samarbeten med lärare vilka inte ökar elevers lärande (Cooper & Bray 2011).

Om rektorn i stället skapar ett klimat där skolbiblioteket ses som en del av skolans pedagogiska kärna förbättras möjligheterna till samarbete. Ett sådant klimat kan enligt Limberg (1999) dock upplevas som ett hot av lärare som föredrar en mer traditionell undervisning. Om skolbiblio-

teket är en del av den pedagogiska verksamheten gör skolbibliotekarien intrång på lärarens domän och kränker därmed lärarens suveränitet (ibid.). En sådan syn kan förklaras av att det finns en förståelig osäkerhet om skolbibliotekarien besitter de nödvändiga pedagogiska kunskaperna som krävs i mötet med elever (Bewick & Corral 2010). Bewick och Corral (2010) kom i sin undersökning fram till att skolbibliotekarier själva upplever att de har den pedagogiska kompetens som krävs och att de håller med om att den kompetensen är viktig. Om lärare accepterar dessa kunskaper framgår dock inte av studien.

Det finns flera studier som påvisar att ett aktivt samarbete mellan skolbibliotekarier och lärare har positiva effekter på skolverksamheten (se exv. Small m. fl. 2010; Marino & Schultz-Jones 2020; Mokhtar & Majid 2006; Montiel-Overall 2009; Cooper & Bray 2011). Mokhtar och Majid (2006) som undersökte elevers inställning kom exempelvis fram till att eleverna upplevde att samarbetet ledde till mer effektiva och intressanta lektioner. Samarbetet skapade också en mer holistisk lärandemiljö där kopplingar mellan olika ämnen lättare kunde göras (ibid.). Marinos och Schultz-Jones (2020) studie visar att ett skolbibliotek som är integrerat i skolundervisningen förbättrade elevers informationssökning och hjälpte dem att klara sina skoluppgifter. Dessutom påvisades att skolbiblioteket och skolbibliotekarien förbättrade elevernas användning av digitala verktyg (Marino & Schultz-Jones 2020).

Sammanfattningsvis är BoI-forskningen positivt inställd till samarbete mellan skolbibliotekarier och lärare. Att formulera gemensamma mål och respektera de olika professionernas unika kunskaper lyfts fram som centralt. I forskningen identifieras också en del hinder för ett framgångsrikt samarbete, exempelvis att organisatoriska förutsättningar kan försvåra samarbetet.

En studie av ett annat slag bör nämnas för att sätta in den positiva synen på samarbete i ett sammanhang som är intressant för den fortsatta läsningen av uppsatsen. Foster och McMenemy (2012) undersökte i en studie 36 olika etiska riktlinjer från nationella biblioteksorganisationer. De använde Gormans (2015) åtta biblioteksvärden som referenspunkt i deras analys och kom fram till att Gormans kärnvärde *litteracitet och lärande (literacy and learning)* sällan framträdde i riktlinjerna (Foster & McMenemy 2012). Av Gormans åtta värden är det detta värde som har tydligast koppling till bildning och utbildning. Att detta värde saknas i riktlinjerna ser Foster och McMenemy (2012) som ett sätt att visa en professionell respekt gentemot lärare. Riktlinjerna uppmanar alltså bibliotekarien att respektera de professionella gränser som finns – att inte göra intrång på lärarprofessionens område.

2.2 Lärarprofessionen

Merparten av den forskning som presenteras inom detta område kommer från utbildningsvetenskapen. Inom det fältet ses undervisning nuförtiden ofta som ett sociokulturellt fenomen. Det innebär enligt Avalos (2011) att sociala faktorer i undervisningsmiljön fått ökad betydelse för forskningen samt att den utbildningsvetenskapliga forskarkåren och lärarprofessionen ställer sig kritisk till den tidigare dominerande kognitiva ståndpunkten att det finns en undervisningsform som passar alla. Avalos (2011) översiktsartikel visar också på ett ökat intresse för *co-learning* inom lärarprofessionen där workshops och projekt förenar olika ämnen och olika ämneslärare. Både den tvärvetenskapliga karaktären och det faktum att olika typer av lärare är närvarande och

kommunicerar med varandra i undervisningen genererar nya typer av lärtillfällen vilket stärker elevernas kunskaper. Avalos (2011) påpekar att denna trend går emot den traditionella katederundervisningen där läraren intar mästarens roll som ska stå oemotsagd. I stället beskriver Avalos (2011) att traditionella gränser bryts allt oftare inom lärarprofessionen vilket öppnar för fler samarbeten mellan lärare, forskare och andra inom akademien.

Vad gäller lärares professionella kunskaper och vilken påverkan dessa har för undervisning finns det inom forskningen en del förvånande resultat. Carlisle m. fl. (2011) har studerat vilken betydelse dessa kunskaper har för lågstadielevens läsutveckling. Enligt studiens resultat verkar lärarens kunskapsnivå inte spela någon roll för läsutvecklingen eller annorlunda uttryckt så utvecklas elevernas läsning lika bra oavsett lärarens kunskapsnivå (Carlisle m. fl. 2011). Detta resultat speglas i en annan studie där det undersöktes om lärares professionella och personliga egenskaper hade någon inverkan på hur lärare bedömde elevers behov av extra hjälp (Bruggink m. fl. 2016). Inte heller i den studien verkade de individuella egenskaperna eller kunskaperna, såsom erfarenhet i yrket eller utbildningsbakgrund, spela någon roll (Bruggink m. fl. 2016). Carlisle m. fl. (2011) ifrågasätter dock sina egna resultat med en viktig slutsats: det är svårt att empiriskt mäta lärares professionella kunskaper. Lärares kunskaper är alltså inte betydelselösa vad gäller elevers läsutveckling utan snarare är det de teoretiska ramverken angående lärares kunskaper, och de metoder som används för att mäta dessa, som är otillräckliga.

Trots dessa svårigheter finns det i forskningslitteraturen olika modeller som försöker beskriva lärares professionella utveckling (se exv. Clarke & Hollingsworth 2002; Mishra & Koehler 2006; Sanderson 2011; Knight 2004). Clarke och Hollingsworths (2002) modell är ett analytiskt verktyg för studier av lärares professionella utveckling och modellen innehåller fyra domäner (*domains*) inom vilka förändring eller utveckling sker. Den första är *personal domain* där lärares individuella attityder och kunskaper förändras och utvecklas. *External domain* är området i vilket yttre faktorer, såsom lagstiftning, påverkar lärarprofessionen. Det tredje området är *domain of practice* vilken omfattar det professionella experimenterandet som sker inom professionen, till exempel att man prövar en ny undervisningsmetod. Den utveckling som sker inom de tre domänerna påverkar den fjärde domänen, *domain of consequence*, som utgör resultatet av den utveckling som skett i de övriga tre domänerna (Clarke & Hollingsworth 2002). Det intressanta med studien är att den placerar experimenterandet med nya undervisningsformer i den praktiska domänen vilket bör tolkas som att detta sker i de vardagliga lärarpraktikerna på arbetsplatserna. Modellen tonar alltså ner betydelsen av formell utbildning och forskning när det gäller nyskapande undervisningsformer till förmån för den vardagliga yrkespraktiken. Också Beijaard m. fl. (2004) betonar vikten av yrkesvardagens praktik. Enligt deras studie är det den vardagliga expertisen när det gäller undervisning som i huvudsak formar den professionella identiteten hos lärare (ibid.).

Annan forskning om lärarprofessionen betonar i stället vikten av den formella eller akademiska kunskapen. Det gäller bland annat en modell som beskriver hur lärare integrerar nya teknologier – exempelvis datorer och internet – i sin undervisning och vilka kunskaper som lärare bör besitta för att integreringen ska lyckas (Mishra & Koehler 2006). En av de kunskaper som Mishra och Koehler (2006) lyfter fram som central är kunskap om epistemologiska och pedagogiska teorier. Eftersom teknologin ska utveckla undervisningen måste deras användning anpassas

till hur elever konstruerar kunskap, det vill säga hur de lär sig. Mishra och Koehler (2006) identifierar en brist i denna teoretiska förståelse om lärande hos lärare och efterlyser i motsats till Clarke och Hollingsworth (2002) en mer teoretisk ingång när det gäller synen på lärares professionella utveckling.

Forskning som rör yrkespraktiker inom lärarprofessionen tar också upp hur lärare inlemmas i yrkespraktiken. Reeves m. fl. (2021) har undersökt hur introduktionsprogrammen fungerar för nyutexaminerade lärare när de kommer till sin första arbetsplats. I studien identifieras brister när det gäller denna introduktion vilket får följden att nya lärare inte lyckas lära sig yrkespraktiken. Författarna anser att den misslyckade integreringen kan kopplas till det stora antal lärare som lämnar yrket (ibid.). Introduktionsprogrammets viktigaste faktor för framgång är enligt Reeves m. fl. (2021) vad de kallar *team-teaching*. Det innebär i korthet att den nya läraren inledningsvis undervisar tillsammans med en erfaren lärare som också fungerar som mentor åt den nyutexaminerade vilket har beröringspunkter med det Avalos (2011) kallar *co-learning*. Den viktigaste effekten av ett sådant introduktionsprogram är att det skapar förutsättningar för gemensamt planeringsarbete och annat samarbete som gör att den nyutexaminerade får ökade chanser att lära sig de viktiga yrkespraktikerna (Reeves m. fl. 2021).

2.3 Samarbete mellan lärarprofessionen och andra professioner

I föregående avsnitt presenterades ett antal studier i vilka man kan avläsa att lärarprofessionen som helhet har en positiv syn på samarbete, åtminstone när det gäller samarbete inom professionen. I det följande avsnittet presenteras forskning som berör samarbetet mellan lärare och andra professioner. Forskningen på detta område avhandlar oftast samarbetet mellan två professioner där lärare är den ena. Mer generella studier eller studier där fler professioner är inblandade är sällsynta (Borg & Drange 2019). Forskningen handlar också ofta om samarbetet mellan lärare och andra professioner i relation till specifika elevgrupper såsom elever med funktionsnedsättningar (se exv. Kunze & Machalicek 2022; Frazier m. fl. 2020).

Det interprofessionella samarbetet kan se ut på många olika sätt. I en översikt över litteraturen inom detta område finner Borg och Drange (2019) tre typer av interprofessionellt samarbete där lärare utgör en av parterna. Den första är när en representant från en icke-pedagogisk profession interagerar direkt med elever vid ett enskilt tillfälle – exempelvis en polis som talar till elever på en temadag. En annan typ av samarbete som identifieras är när en representant från en annan profession deltar i utbildning av lärare inom exempelvis antimobbningsarbete. Den sista typen innehåller ett mer långsiktigt samarbete mellan lärare och en annan profession i syfte att till exempel utveckla undervisningsmetoder. Enligt Borg och Drange (2019) finns det inte några studier som tydligt visar att någon typ av samarbete förbättrar elevers skolresultat. Däremot kan små positiva effekter på andra områden påvisas. Exempelvis ger samarbetet positiva effekter på elevers motivation, upplevd självförmåga och lärares upplevda arbetsglädje. Dessutom har åtminstone det långsiktiga samarbetet en effekt på utvecklingen av undervisningsmetoder (ibid.).

Den utbildningsvetenskapliga forskningen identifierar liksom forskningen inom BoI att organisatoriska faktorer har betydelse för det interprofessionella samarbetet. Om en tydlig organisation finns så har det interprofessionella samarbetet större chanser att bli framgångsrikt (Kolnes

m. fl. 2021). Christie och Menmuir (2005) efterlyser generella standarder för interprofessionellt samarbete. Standarderna bör utgå från gemensamma områden eller värden inom de olika professionerna vilka ska utgöra startpunkter för samarbetet (ibid.). Christie och Menmuir (2005) ser standarderna som ett sätt att bryta ner barriärer mellan professioner utan att försvaga respektive profession. I linje med detta understryker Kunze och Machalicek (2022) vikten av att det redan under de professionellas utbildning finns ett fokus på interprofessionellt samarbete. På så sätt skulle interprofessionell kommunikation underlättas vilket har en central betydelse exempelvis för de interdisciplinära team som arbetar med elever diagnosticerade med autismspektrumtillstånd (ibid.). De professionella som studerades i Kunzes och Machaliceks (2022) studie upplevde att de saknade denna formella kunskap från utbildningen. Lofthouse och Thomas (2015) påpekar däremot att varje samarbete och den kontext i vilken det genomförs är unikt varför standardiseringar också kan skapa hinder för ett fritt samarbete mellan professioner.

Även kontexten är viktig för hur det interprofessionella samarbetet fungerar. Det framträder tydligt i en jämförande studie om samarbetet mellan socialsekreterare och lärare i Sverige respektive Frankrike (Danermark m. fl. 2014). Franska lärares bild av socialsekreterare var över lag positiv medan de svenska lärarna uttryckte en negativ bild. Författarna till studien förklarar skillnaden med att de organisatoriska system, bland annat svensk sekretesslagstiftning, skapade en miljö där lärares och socialsekreterares handlingsfrihet begränsades (ibid.). I stället för att lärare och socialsekreterare hade ett gemensamt mål att stötta elever gjorde de omfattande systemen att uppdragen för respektive profession blev svårförenliga vilket skapade ett antagonistiskt samarbetsklimat som gav upphov till lärarnas negativa inställning (ibid.).

Trots att problem i det interprofessionella samarbetet identifieras i forskningslitteraturen så är resultaten i studierna ofta positiva. Lärare uppskattar samarbetet med andra professioner (Kunze & Machalicek 2022; Lofthouse & Thomas 2015; Shim & Thompson 2022). Det mest framträdande är att de olika perspektiven som olika professioner tillför skolmiljön är utvecklande för verksamheten. Frazier m. fl. (2020) menar att detta är den huvudsakliga nyttan av det interprofessionella samarbetet. Lofthouse och Thomas (2015) studie visar att samarbetet får lärare att fatta bättre beslut angående sina undervisningspraktiker. Samtidigt minskar de olika perspektiv som andra professioner tillför risken att undervisningens innehåll och struktur blir rutinmässig (Shim & Thompson 2022).

2.4 Jämförelse mellan BoI och utbildningsvetenskap

Forskningen som beskrivits i avsnittet *samarbete mellan lärare och skolbibliotekarier* (kap 2.1) har i huvudsak författats av forskare inom BoI medan den i de övriga två avsnitten producerats av forskare med utbildningsvetenskaplig inriktning. Skiftet i vetenskaplig disciplin innebär att karaktären på forskningen förändras. Inom BoI-forskningen studeras bland annat skolbibliotek, skolbibliotekarier och deras samarbete med lärare utifrån skolbibliotekariens perspektiv. I den forskningen finns en mycket positiv inställning till interprofessionellt samarbete mellan skolbibliotekarier och lärare. Inom utbildningsvetenskapen där skolverksamheten i stället studeras utifrån lärarnas perspektiv finns också en positiv syn på samarbete. Samarbetet i allmänhet och det interprofessionella samarbetet i synnerhet framträder dock inte lika tydligt som en förutsättning

för en lyckad skolverksamhet på det sätt som det framställs inom BoI. Det interprofessionella samarbetet verkar alltså inte vara lika centralt för utbildningsvetenskapen vilket kanske är en av förklaringarna till att samarbetet mellan skolbibliotekarier och lärare inte alltid blir framgångsrikt. Ett annat typiskt drag hos BoI-forskningen jämfört med utbildningsvetenskapens forskning är att den talar om elever generellt medan utbildningsvetenskapen oftare berör specifika elevgrupper (se exv. Marino & Schultz-Jones 2020; Montiel-Overall 2005; Limberg 1999).

3. Teori

I detta kapitel presenteras de professionsteoretiska koncept och ramverk som använts i arbetet med denna studie. Teorier om det vi idag kallar professioner började formuleras under tidigt 1900-tal och sedan dess har en stor mängd teorier förts fram inom forskningslitteraturen (för historiska översikter, se bl. a. Brante 2014; Nolin 2008). Teorierna behandlar professionsbegreppet på skilda sätt men Brante (2014, s.90–116) urskiljer två kategorier av teorier.

Den ena kategorin som Brante (2014, s.90–100) kallar de *naiva* teorierna präglas av tanken att professioner utvecklas genom att anpassas till samhällets behov och att de har en stor betydelse för samhällets utveckling mot demokrati, modernitet och upplysning. I dessa teorier ses professionerna som bärare av samhällsvärden som genom professionernas arbete introduceras och upprätthålls i samhället. Även de professionella inom professionerna representerar dessa värden och syftet med deras arbete är att sprida värdena. Den professionelles arbete motiveras alltså inte av att arbetet inbringar inkomster för den enskilde utan att arbetet gör nytta för samhället i stort. Detta altruistiska drag hos dessa teorier kommer enligt Brante (2014, s.90–91) ur en strävan efter värdekonsensus, det vill säga att samhället som helhet ska genomsyras av gemensamma värden och i denna ”generalisering av värden” (ibid. s.90) spelar professionerna en stor roll.

Den andra kategorin av professionsteorier som Brante (2014) identifierar är de *cyniska* teorierna som i stället är fokuserade på hur makt distribueras i samhället. Grupper som befinner sig högt upp i samhällshierarkin använder makt för att maximera sina egna privilegier och de försöker också begränsa tillgången till dessa privilegier genom att stänga ute människor från den egna gruppen. Dessa professionsteorier ser professionerna som sådana högt stående samhällsgrupper och därför är de *cyniska* teorier präglade av kamp mellan professioner eftersom varje profession vill utöka sina egna privilegier (ibid. s.100–104). Professionerna strävar i de *cyniska* teorierna efter att ha makt över andra medan de *naiva* mer handlar om att professionerna strävar efter makt att göra saker för sina samhällsmedlemmar (ibid. s.100). Wisselgren (2018, s.19–21) gör samma uppdelning av teorierna men kallar den *naiva* kategorin för *konsensusorienterade* professionsteorier medan han kallar de *cyniska* för *konfliktorienterade*.

Nedan presenteras Andrew Abbotts professionsteori närmare. Teorin är enligt Wisselgren (2018, s.19–21) konfliktorienterad men Brante (2014, s.119) placerar den utanför sin uppdelning eftersom han menar att den innehåller drag av båda kategorierna. En annan anledning till att Abbotts teori skiljer sig från tidigare teorier är att den teorin inte rör en profession utan beskriver hur alla professioner befinner sig inom samma system och hur de är beroende av och påverkar varandra. Som Nolin (2008, s.30) påpekar innebär det att Abbott i sin teori inte försöker förklara vad som kännetecknar en profession eller vad en profession faktiskt är. I stället menar Abbott (1988) att det som bör studeras är professionernas jurisdiktioner vilka är de uppgiftsområden som professionerna verkar i och konkurrerar om.

Av dessa skäl är Abbotts teori användbar i denna studie eftersom jag intresserar mig för hur en profession uppfattar en annan profession vilket är en av många faktorer som påverkar professionssystemet. Dessutom har teorin utarbetats utifrån empiriska undersökningar av bland annat

informationsspecialister (ibid.). I en svensk kontext skulle de informationsspecialister som Abbott studerade kunna kallas bibliotekarier vilket innebär att min studie och Abbotts teori har beröringspunkter med varandra. Beröringspunkterna kan göra det lättare att analysera mitt empiriska resultat på ett rättvisande sätt.

3.1 Andrew Abbotts *System of Professions*

Abbotts professionsteori redogör för hur olika professioner interagerar med varandra och hur de verkar i samhället i vad han kallar *professionssystemet* (system of professions)¹. Systemet fungerar som en ekologi där professionerna konkurrerar med varandra. Benämningen ekologi används som en illustration av att beståndsdelarna i systemet både påverkar andra delar av systemet men även systemet som helhet och att en förändring i någon del av systemet kan fortplanta sig genom hela systemet. (Abbott 1988)

Det professionerna konkurrerar om i professionssystemet är *jurisdiktioner* (jurisdictions). Om en profession innehar en fullständig jurisdiktion innebär det att professionen kontrollerar ett *uppgiftsområde* (task area); att den besitter ensamrätt att verka inom detta område såsom exempelvis läkare gör på det medicinska området. De uppgifter som professionen utför inom området baseras på mänskliga problem som kan lösas av professionens expertis. (Abbott 1988)

Det finns enligt Abbott tre typer av professionella praktiker som används för att lösa uppgifterna inom uppgiftsområdet och som – om en profession har full jurisdiktion över området – endast den professionen utför. Den första praktiken är *diagnosticering* (to diagnose) vilket betecknar makten att kategorisera de problem som en klient har. Exempelvis äger en socionom makten att i sitt yrkesutövande kategorisera ett barns levnadsförhållanden som osäkra. Den andra praktiken är *behandling* (treatment) som betecknar förfarandet att lösa det kategoriserade problemet, exempelvis när socionomen beslutar att placera barnet i ett familjehem och hjälpa familjen med de faktorer som föranledde omhändertagandet. Den tredje professionella praktiken handlar om *professionellt tänkande* (inference) som Abbott kallar det. Det begreppet avser de diskussioner som förs kring de problem som ska lösas inom professionens jurisdiktion. Till exempel kan det handla om två läkare som diskuterar hur ett brott på bästa sätt ska åtgärdas. Dessa tre praktiker omskapas ständigt i professionens praktiska arbete men påverkas också av den *akademiska kunskapsbas* (academic knowledge) i vilken professionen skolats. Läkarens behandling av sjuka influeras exempelvis kontinuerligt av landvinningar inom den medicinska forskningen. (Abbott 1988)

Samhällets utveckling gör att nya uppgifter ständigt skapas för professionerna att göra anspråk på samtidigt som uppgifter kan försvinna. Uppgifter kan också omskapas på sätt som gör att en professions jurisdiktion över dem försvagas eller förstärks. Teknologiska förändringar kan exempelvis skapa nya uppgifter för professioner att göra anspråk på. Abbott ger ett exempel från datorteknikens tidiga skede när kompilering av programkod övergick från mänskliga kompilerare

¹ Abbotts engelska begrepp anges i teorikapitlet inom parentes. De svenska kursiverade begreppen har översatts av undertecknad och det är dessa som i huvudsak kommer att användas i övriga kapitel.

till automatiska vilket innebar att professionen kompilare försvann.² Andra faktorer som förändrar uppgiftsområden kan vara ny lagstiftning såsom införandet av allmän folkskola i Sverige som skapade fler uppgifter för lärare att göra anspråk på. Uppgifter kan dessutom skapas och omskapas av interna faktorer inom professionerna. Till exempel kan ny kunskap – akademisk eller praktisk – ge upphov till nya uppgifter, som när en ny sjukdom med tillhörande behandling klassificeras av läkarkåren. (Abbott 1988)

Anspråket på jurisdiktionen utmanas ständigt, både av andra professioner men också av samhällets medlemmar. Om professionen inte kan visa för allmänheten att de lyckas lösa de problem som finns inom deras jurisdiktion så tappar professionen sin legitimitet vilket försvagar jurisdiktionen och därmed kan den övertas av andra professioner. För att motivera och vidmakthålla sin jurisdiktion måste professionen försvara den i tre domäner; i den *publika domänen* (public arena), i den *legala domänen* (legal arena) och på *arbetsplatsen* (workplace). (Abbott 1988)

Den publika domänen rör förtroendet från allmänheten. Dels måste professionen i mötet med sina klienter – såsom elever, patienter och biblioteksanvändare – uppfattas som att de verkligen löser sina uppgifter, men legitimiteten måste också vidmakthållas gentemot den större allmänheten. Abbott noterar att de professioner som lyckas bäst med detta är de professioner som av allmänheten uppfattas som sammanhållna och homogena. En stark professionsorganisation som exempelvis kan saluföra sin professions intressen genom reklam har därför större möjlighet att behålla sina jurisdiktioner. I allmänhetens ögon kan också saker som utbildning och licensiering av professionella ha betydelse. Licensieringen blir ett sätt att upprätthålla förtroendet för de enskilda professionella och indragna licenser ett sätt att visa ansvarstagande gentemot allmänheten. Ett högt anseende i den publika domänen kan också göra att en professions jurisdiktion stärks i den legala domänen. (Abbott 1988)

Allmänhetens åsikter om professioner är svåra och långsamma att förändra. Den legala domänen är än mer svårföränderlig när det gäller professioners anspråk på jurisdiktioner (Abbott 1988). I denna domän är det lagstiftning som beskriver vilka professioner som har jurisdiktion över vilka områden. Återigen kan detta exemplifieras av läkare med deras legala ensamrätt att exempelvis förskriva medicin. Även inom den legala domänen har licensiering av professionella en stor betydelse såsom den lärarlegitimation som krävs av skollagen (SFS 2010:800) för att få bedriva undervisning.

De ovan nämnda domänerna är som sagt förhållandevis fasta och tydliga. Detsamma gäller dock inte den tredje domänen – *arbetsplatsen*. På de allra flesta arbetsplatser möts nämligen olika professioner och andra yrkesgrupper på samma plats, i samma kontor, i samma fabrik och så vidare. Denna egenskap hos arbetsplatser leder enligt Abbott till en otydlighet om vem som gör vad. Uppgifterna blandas upp mellan olika professioner och yrkesgrupper vilket gör att jurisdiktioner kan försvagas genom att underordnade professioner eller yrkesgrupper övertar delar av eller hela uppgifter i en process Abbott kallar *sammanblandning av arbetsuppgifter* (workplace assimilation). På så sätt kan jurisdiktionen över uppgifter skifta mellan professioner på ett snabbare sätt än de gör inom den legala eller den publika domänen. (Abbott 1988)

² Kompilering är, något förenklat, beteckningen för processen när en programkod översätts till maskinspråk, det vill säga (återigen förenklat) ett or och nollor. I datorteknikens tidiga skede utfördes denna process av människor medan den idag utförs automatiskt genom att programmerare trycker på kompilersknappen i sina datorprogram. (Abbott 1988, s.39; Wikipedia, 2021)

Kamper mellan professioner om jurisdiktioner avslutas genom formella eller informella *överenskommelser* (settlements) som på sikt vinner legitimitet i de olika domänerna. Dessa överenskommelser kan enligt Abbott ske på fem sätt där det första är *full jurisdiktion* (full jurisdiction) vilket betyder att en av de konkurrerande professionerna helt kontrollerar de arbetsuppgifter – av typen diagnos, behandling och professionellt tänkande – som utförs inom uppgiftsområdet. Denna typ av kontroll eftersträvas generellt av professioner eftersom den ger störst möjlighet att inbringa privilegier och belöningar för professionens medlemmar. (Abbott 1988)

I de övriga överenskommelserna är gränserna inom jurisdiktionen otydligare. Kampen om jurisdiktionen kan avslutas genom att en av de konkurrerande professionerna *underordnas* en annan (subordination). I sådana fall utför den underordnade professionen hela eller delar av arbetet inom uppgiftsområdet men den intellektuella kontrollen över arbetet finns hos den överordnade professionen. Det betyder att den överordnade professionen avgör vad som inom uppgiftsområdet ska betraktas som diagnos och behandling. Den underordnade professionen fräntas därmed också det professionella tänkandet. (Abbott 1988)

En annan liknande lösning är att en profession tilldelas en *rådgivande* roll över en annan professions arbete inom ett uppgiftsområde (advisory control). Professionen som utför arbetet är självständig att besluta om diagnos, behandling och professionellt tänkande men arbetet påverkas av den rådgivande professionen. Den rådgivande professionen har alltså inflytande över de professionella praktikerna på området trots att dess medlemmar inte utför arbetet. (Abbott 1988)

Den tredje överenskommelsen handlar om *arbetsdelning* (division of labor). När denna arbetsdelning sker kommer de två (eller flera) konkurrerande professionerna fram till att dela upp jurisdiktionen i flera delar så att nya jurisdiktioner skapas. I de nya jurisdiktioner som bildas uppnår varje profession full jurisdiktion. (Abbott 1988)

Den sista typen av överenskommelse är *klientuppdelning* (division by client). Denna överenskommelse sker enbart inom domänen arbetsplatsen och är därför mer informell än de tidigare och förhandlas fram inom yrkespraktiken. Vid en klientuppdelning gör olika professioner anspråk på olika klientsegment. Klienter betyder här de personer som är mottagare av de professionellas arbete. Abbott ger ett exempel inom uppgiftsområdet psykisk ohälsa bland människor i USA där klientkategorin avgjorde vilken profession som behandlade problemen. Professionen psykiatriker behandlade människorna i de övre samhällsklasserna medan medelklassen behandlades av psykologer. Psykisk ohälsa inom lägre klasser behandlades i stället av socialsekreterare. (Abbott 1988)

Abbotts professionsteori har inslag av konkurrens mellan professioner och därför har jag använt den som teoretisk utgångspunkt i min studie eftersom det kan tänkas att en sådan konkurrens kan uppkomma mellan lärare och skolbibliotekarier. Som jag nämnde i inledningskapitlet verkar skolbibliotekets och skolbibliotekariens betydelse för skolelever påtalas oftare och med mer kraft, bland annat i form av den tidigare nämnda skolbiblioteksutredningen (SOU 2021:3), vilket tarvar en ökad förståelse om lärares föreställningar om skolbibliotekarier. Att många lärare kommer att möta en ny profession i sin yrkespraktik understryker vikten av förståelse ytterligare. I detta möte finns det i Abbotts teori flera begrepp som ger möjlighet att djupare förstå de processer, strukturer och möjligheter som finns inom jurisdiktionen gällande elevers lärande i skolan – en jurisdiktion som idag tydligt kontrolleras av lärarprofessionen.

4. Metod

Studiens syfte är att identifiera och beskriva lärares föreställningar om skolbibliotekarier och skolbibliotek. Individer skapar och omskapar sina egna föreställnings- eller livsvärldar baserat på upplevda erfarenheter, sinnesintryck, tankar, känslor och egna handlingar (Kuhlthau 2004, s.24–25). I denna konstruktivistiska process påverkas livsvärldarna också av sociala interaktioner med andra människor och sociala strukturer (Bryman 2016, s.58), såsom familjen eller arbetsplatsgemenskapen, varför medlemmar av samma gemenskap kan ha liknande uppfattningar om verkligheten (Thurén 2019, s.27–34; Bjereld m. fl. 2018, s.54). Verklighetsuppfattningen omskapas kontinuerligt och den är, som Howell (2012, s.29) påpekar, situerad i tid och rum eftersom den ständigt påverkas av sociala interaktioner. Min utgångspunkt i hur dessa föreställningar skapas har alltså en socialkonstruktivistisk inriktning. Även om uppfattningarna om fenomen formas av sociala och individuella kognitiva faktorer är min grundinställning att det finns en verklighet som existerar oberoende av människors uppfattning, men det är som sagt inte min avsikt att i denna studie undersöka den verkligheten utan i stället är mitt fokus de föreställningar som lärare ger uttryck för.

Eftersom jag i studien inte ska undersöka hur skolbiblioteket faktiskt fungerar i skolan utan hur lärare upplever att de fungerar behöver jag utforska och förstå lärarnas livsvärldar i relation till skolbibliotekarier, och identifiera de tankar om fenomenet skolbibliotekarier som finns inom lärares sociala sammanhang. För att göra det rekommenderar både Bryman (2016, s.477–478) och Esaiasson m. fl. (2017, s.262–263) en kvalitativ metod.

Metoden som valdes var semistrukturerade intervjuer med lärare för att i ett socialt sammanhang kunna samla in deras tankar om skolbibliotekarier. På så sätt samlades ett omfattande empiriskt material in där intervjupersonernas verbalisering av sina föreställningar framkom. Intervjun synliggör bland annat intervjupersonernas språkbruk som kan säga något om intervjupersonernas livsvärldar (Bryman 2016, s.636). Att intervjun är semistrukturerad möjliggör också en flexibilitet i intervjusituationen där ordningsföljd på frågor och följdfrågor kan anpassas till samtalets naturliga flöde så att betydande detaljer kan uppfångas (Esaiasson m. fl. 2017, s.260). Möjligheten till situationsanpassning gör det lättare att tränga in i intervjupersonens sociala verklighet för att därmed skapa en mer autentisk bild av hur intervjupersonen uppfattar olika fenomen (Bryman 2016, s. 563–565) – i mitt fall skolbibliotekarier. Det som fångas in med denna insamlingsmetod är alltså en tolkning av verkligheten utifrån intervjupersonens perspektiv. Tolkningen som intervjupersonen ger är en bland många vilket innebär att en inte kan upphöjas till en objektiv sanning (Thurén 2019, s.110–121).

Inför de semistrukturerade intervjuerna upprättades en intervjuguide med frågor och följdfrågor angående det fenomen som skulle undersökas (Esaiasson m. fl. 2017, s.273–275; Bryman 2016, s.565–566). I intervjuguiden delades frågorna upp i olika delområden som pekade ut olika aspekter av lärares föreställningar om skolbibliotek och skolbibliotekarier (se bilaga 1). Dessa delområden var, förutom inledande och avslutande frågor, *föreställningar/uppfattningar, lärarens användning av skolbibliotek, samarbete samt utbildning och kompetens*. Under intervjun hade jag som intervjuare tillgång till ett dokument som utöver frågorna i intervjuguiden innehöll

korta minnesanteckningar och alternativa frågeformuleringar som stöd. Dessa anteckningar användes ett fåtal gånger under intervjuerna som inspiration till följdfrågor.

I intervjufrågornas formulering strävade jag efter att dessa skulle vara så öppna som möjligt. Den kunskap eller förståelse som intervjuaren besitter ska inte påläggas intervjupersonen eftersom det hindrar möjligheten för intervjupersonen att tala fritt (Esaiasson m. fl. 2017, s.274). Med öppna frågor kan förhoppningsvis intervjupersonen tala om de aspekter som intervjupersonen tycker är viktigast.

4.1 Val av intervjupersoner

Det går inte att göra några statistiska generaliseringar utifrån det material som genereras kvalitativa intervjuer eftersom urvalet är för litet (Esaiasson m. fl. 2017, s.261). Däremot kan man genom intervjupersonernas utsagor göra tolkningar av hur dessa uppfattar olika aspekter av fenomenen skolbibliotek och skolbibliotekarier. I denna hermeneutiska anda är alltså inte fenomenet i sig intressant utan i stället är det människors subjektiva uppfattningar som eftersöks (Bryman 2016, s.52; Bergström & Boréus 2018, s.31–32; Thurén 2019, s.110–111). I stället för att söka efter statistiska samband kan likheter och skillnader mellan intervjupersonernas olika utsagor identifieras. På så sätt kan en bild av vad lärare anser om skolbibliotekarier framträda.

För att den bilden ska komma så nära sanningen som möjligt, eller att bilden ska säga något om föreställningarna hos populationen lärare, bör maximal variation i valet av intervjupersoner eftersträvas (Esaiasson m. fl. 2017, s.269–270). Det gäller alltså att välja intervjupersoner som kan representera olika delar av populationen lärare. Trost (2010, s.137) avser samma sak när han menar att urvalet ska spegla en mångfald i homogeniteten. Det homogena är i mitt fall lärarpopulationen och mångfalden uppnår jag genom att intervjua olika kategorier av lärare som arbetar på olika skolor och därmed i olika kontexter. Det ska dock påpekas att studiens begränsade omfattning minskar möjligheterna att undersöka alla olika kategorier av lärare. Att betrakta lärarpopulationen som homogen är dessutom problematiskt då den är stor – grundskolläraryrket är det näst vanligaste yrket i Sverige (SCB 2022). Det innebär att det finns vida skillnader inom populationen – exempelvis avseende privata och kommunala skolor, skolor i områden med olika socioekonomiska förutsättningar samt inte minst lärares egna kunskapsteoretiska och pedagogiska förhållningssätt.

Det främsta urvalskriteriet i denna studie handlar om vilken typ av personal som arbetar i skolbiblioteket på respektive skola. Två av intervjupersonerna arbetade på en grundskola med en skolbibliotekarie medan de övriga arbetade på en grundskola vars skolbibliotek togs om hand av en lärare. Ett annat kriterium i valet av intervjupersoner gällde att olika typer av teoretiska lärare intervjuades; tre av intervjupersonerna är språklärare, en är matematiklärare och en SO-lärare. Lärare inom praktiska ämnen, såsom musik eller bild, valdes bort för att uppnå vad Esaiasson m. fl. (2017, s.269) kallar intensitet i urvalet. Intensitet innebär att söka efter de intervjupersoner som har mest att säga om fenomenet som undersöks. Min motivering till att teoretiska lärare har mer att säga om skolbibliotekarier kopplar jag till att graden av läsning är högre i de teoretiska ämnena än i de praktiska. Eftersom läsning också är centralt för skolbibliotekariern föreföll denna avgränsning rimlig med tanke på studiens begränsade omfattning. Som nämndes i inledningen

rör skolbibliotekariens arbete också medie- och informationskunnighet (MIK) varför de teoretiska ämnena, såsom SO, är passande att undersöka. Många delar av det centrala innehållet i de teoretiska ämnena som läroplanen beskriver handlar nämligen om medie- och informationskunnighet (Skolverket 2022, s.175–200). Inom de praktiska ämnena är sådana skrivningar inte lika vanliga (ibid. s.49–50, 219–221).

En annan avgränsning gällande valet av intervjupersoner i denna studie var att enbart högstadielärare eftersöktes. Dels berodde det på att skolplikten gör att de allra flesta på något vis har en relation till grundskoleverksamhet vilket gör denna studie relevant för många. Skolplikten och dess obligatoriska karaktär utgör också en bakgrund till hela skolverksamheten vilket är intressant då detta i viss mån innebär en kontrast till biblioteket som i stället präglas av frivillighet. Varför inte låg- och mellanstadielärare intervjuades beror på de tidigare nämnda skrivningarna om MIK i läroplanen som är mer omfattande på högstadiet. Därför har högstadielärare förmodligen mer att säga om dessa frågor vilket ytterligare höjer intensiteten i mitt val av intervjupersoner.

Att hitta lärare att intervjua visade sig vara svårt. Kontaktuppgifter till de personer jag har intervjuat fick jag genom personer jag känner på deras respektive skola. Således har jag gjort ett bekvämlighetsurval i första steget för att sedan övergå i ett snöbollsurval, där en första kontakt ledde vidare till ytterligare personer som kunde vara intresserade att delta i studien (Esaiasson m. fl. 2017, s.189–191). I kontakterna med eventuella intervjupersoner ingick en formell inbjudan till att delta (se bilaga 2). Där informerades intervjupersonerna bland annat om att intervjun skulle handla om skolbibliotekarier och skolbibliotek.

4.2 Transkription och tematisering

Intervjuerna spelades in och transkriberades. Detta skedde så tidigt som möjligt efter intervjun vilket innebar att arbetet med att sammanställa resultatet påbörjades innan alla intervjuer var genomförda. Det berodde dels på studiens tidsbegränsning men också eftersom transkriberingsarbetet synliggjorde små detaljer, exempelvis frågornas ordningsföljd, som kunde ändras till nästa intervjutillfälle för att på så sätt genomföra en bättre intervju. Denna möjlighet till förbättring under processens gång som Bryman (2016, s.581–582) beskriver, är en av de främsta anledningarna till att denna insamlingsmetod valdes. Den transkriberade texten avspeglade intervjun i så måtto att den är skriven i talspråksform förutom när det gäller småord som 'ja', 'nej' och 'och'. Tystnader, suckar, betoningar och andra liknande icke-språkliga uttryck angavs i transkriptionerna inom hakparentes så att transkriptionerna i möjligaste mån avspeglar intervjusituationen. Citaten i resultatkapitlet är återgivna såsom de är transkriberade med tillägget att utelämnade och avbrutna ord samt beskrivning av vad pronomen syftar på anges inom hakparentes vid behov.

Transkriptionerna lästes noggrant flera gånger för att identifiera tanke kategorier eller teman om skolbibliotekarier i lärarnas utsagor. Till exempel innebar tematiseringsprocessen att identifiera uttryck som var återkommande och som uppfattades som viktiga för intervjupersonen, och på vilka sätt dessa uttrycktes (Bryman 2016, s.702–705; Esaiasson m. fl. 2017, s.280–281). Denna tematisering skedde med en medveten tanke om att låta empirin tala. Det innebar att forskningsfrågor och teoretisk förståelse fick stå i bakgrunden under tematiseringsarbetet till förmån för det empiriska materialet.

4.3 Analysmetod

Utifrån tematiseringens kategorier utfördes sedan en fortsatt analys för att ytterligare belysa materialet och utforska vad det empiriska materialet säger. Utsagorna tolkades här på en mer detaljerad nivå vilket bland annat innebar att oväntade utsagor analyserades djupare. Motstående utsagor, i meningen utsagor som uttryckte kontraster i synsätt och attityder, användes också i detta arbete för att åskådliggöra det varierade empiriska materialet.

Andrew Abbots (1988) professionsteori användes som en ram för att beskriva vad de olika utsagorna kan säga om hur lärare ser på skolbibliotekarier ur ett professionsteoretiskt perspektiv. I analysarbetet prövades därför om och hur de kategorier – som tematiseringen av det empiriska materialet gav – kan placeras in i Abbots teoretiska ramverk. Särskilt intressanta utsagor analyserades också med hjälp av några av Abbots begrepp för att utröna hur utsagorna kan förstås ur ett teoretiskt perspektiv som betonar samspelet mellan professioner. De begrepp som i huvudsak användes – och som finns beskrivna i teorikapitlet – var *jurisdiktion*, *diagnosticering*, *behandling* och *professionellt tänkande*. Även begreppen *sammanblandning av arbetsuppgifter*, *domäner* och *överenskommelser* (med underkategorierna *klientuppdelning*, *arbetsdelning*, *rådgivning* och *underordning*) såsom Abbott förstår dem användes i analysarbetet.

4.4 Forskarrollen

I Brymans (2016, s.471) beskrivning av reflexivitet finns råd för hur man som forskare kan vara transparent med det faktum att forskaren är medkonstruktör till den sociala verkligheten, både när det gäller insamling av det empiriska materialet och i analysen av detsamma. Bland annat måste forskaren vara kritisk mot sin egen metod och sitt eget resultat samt försöka identifiera de delar där forskarens egna förhållningssätt och attityder påverkat studien. En sådan ärlighet är det enda som kan synliggöra dessa metodologiska problem, även om de inte kan lösas.

Forskarrollen har också konsekvenser för intervjusituationen. I teorin ligger makten hos intervjuaren som styr samtalet med sina frågor och så är också ofta fallet i praktiken, varför tidigare nämnd påverkan kan ske. Förhållandet kan också vara det omvända. En intervjuare kan hamna i underläge i intervjun om hans kunskaper om fenomenet som studeras och intervjupersonens gemenskap är underlägsna de kunskaper som intervjupersonen besitter (Centerwall 2022, s.94). Risken för en sådan situation är än större om det rör sig om en student som intervjuare eftersom hans kunskaper kanske betraktas som otillräckliga av den intervjuade ”experten”. Här är lösningen en god kunskap om intervjupersonernas gemenskap så att intervjuaren bjuds in till ett samtal snarare än en föreläsning.

4.5 Etiska överväganden

Inför intervjuerna utlovades intervjupersonerna anonymitet och namnen på personerna är därför utbytta. Att genomföra jämförelser med avseende på faktorer såsom könstillhörighet eller ålder ansåg jag vara ointressant för denna studies frågeställningar varför det inte ställdes några frågor

om detta till intervjupersonerna. Det motiverar jag dels eftersom den teori på vilken min analys grundas inte omfattar sådana faktorer men också eftersom en sådan jämförelse skulle bli alltför omfattande. De pseudonymer som används är därför könsneutrala namn, såsom Kim och Mio. För att ytterligare minska risken att avslöja intervjupersonernas identitet är även namnen på de intervjuades skolor utbytta och det enda som framkommer om skolornas geografiska placering är att de ligger i Region Stockholm (nedan kallat Stor-Stockholm). Under intervjuerna nämndes också flera andra personer vid namn. Dessa namn har i transkriptionerna ersatts av personens funktion inom haktparentes och de pronomen som syftar på dessa personer har bytts ut till könsneutrala pronomen.

Vad gäller behandlingen av de intervjuades personuppgifter så har den hanteringen skett enligt Södertörns högskolas regler. Varje intervjuperson fick innan inspelningen av intervjun startade läsa igenom och skriva på Södertörns högskolas blankett för samtycke till hantering av personuppgifter. Efter avslutad studie raderades alla dokument, både fysiska och digitala, innehållande intervjupersonernas personuppgifter.

5. Resultat

I studien intervjuades fem lärare. Nedan följer först en presentation av intervjupersonerna och sedan följer en sammanställning av intervjuernas innehåll uppdelade i teman som arbetades fram under närläsningen av intervjuernas transkriptioner. Dessa teman har olika inriktning. De första två, *läsfrämjande och litteratur* samt *källkritik och informationssökning*, behandlar de två områden som de intervjuade lärarna uppgav att skolbibliotekarien hade störst betydelse för. De efterföljande temana beskriver hur intervjupersonerna uppfattar skolbibliotekarieprofessionen, bland annat med avseende på formell utbildning, gemensam undervisning och vilket inflytande respektive profession bör ha över den andra professionens arbete. I det avsnittet presenteras också de skillnader som lärarna beskrev vad gäller respektive professions huvudsakliga uppdrag.

5.1 Presentation av intervjupersoner

Kim har arbetat som lärare i cirka 20 år. Hen arbetar som högstadielärare i svenska på en kommunal skola i Stor-Stockholm med cirka 700-800 elever (här kallad *Blomskolan*) och ansvarar för skolans bibliotek. Den tid som avsatts i lärarens tjänst för skolbiblioteket är cirka en timme per vecka varför skolans bibliotek inte räknas som ett bemannat skolbibliotek enligt Kungliga bibliotekets definition. Intervjun genomfördes på Blomskolan i november 2022.

Ellis har arbetat som lärare i cirka 20 år. Hen arbetar som högstadielärare i svenska, engelska och spanska på den tidigare nämnda *Blomskolan*. Intervjun genomfördes på Blomskolan i december 2022.

Lilje har arbetat som lärare i cirka 20 år. Hen arbetar som högstadielärare i engelska och franska på den tidigare nämnda *Blomskolan*. Intervjun genomfördes på Blomskolan i december 2022.

Mio har arbetat som lärare i cirka 30 år. Hen arbetar som SO-lärare, på högstadiet, på en kommunal skola i Stor-Stockholm med cirka 850 elever³ (här kallad *Granskolan*). Skolan har ett bemannat skolbibliotek. Skolbibliotekarien bemannar biblioteket fyra dagar i veckan men skolbiblioteket är öppet alla fem dagar. Intervjun genomfördes på Granskolan i november 2022.

Lo har arbetat som lärare i cirka 10 år och undervisar i matematik på högstadiet. Hen arbetar på den tidigare nämnda *Granskolan*. Intervjun genomfördes på Granskolan i november 2022.

³ *Granskolan* och *Blomskolan* är F-9-skolor. Elevantalet som omnämns avser alla elever på skolan. De flesta av de intervjuade lärarna undervisar enbart på högstadiet med få undantag som av mig anses vara försumbara.

5.2 Läsfrämjande och litteratur

Att öka läslusten bland elever och att arbeta läsfrämjande är de områden på vilka skolbibliotekarien har störst betydelse, enligt de intervjuade lärarna. Skolbibliotekarien beskrevs också som den person som bäst kan se till att eleverna har tillgång till ett varierat utbud av litteratur. Det breda utbudet av litteratur, i form av både fackböcker och skönlitteratur i olika genrer, sågs som den viktigaste förutsättningen för ett framgångsrikt skolbibliotek och därmed skolbibliotekarie:

Dels så bör det ju finnas böcker, mycket böcker, många olika kategorier. [...] Och sen så ska det ju finnas naturligtvis professionell hjälp att få. Hjälp att hitta böcker och få inspiration. (Kim)

Ett spann av titlar som eleverna vill, asså som man vet: det här är det som kommer få dom att börja läsa. Böcker som triggas dom till att starta läsningen. Mm... (Ellis)

Det ska påpekas att när det talades om böcker, såsom i ovanstående citat, så handlade det i första hand om fysiska böcker vilket en lärare underströk när hen förmedlade sin bild av en skolbibliotekarie:

Det är ju en person som har förmåga att liksom presentera och attrahera eh, ungdomarna till den fysiska boken skulle jag vilja säga... (Lo)

Detta varierade utbud möjliggör också enligt de intervjuade lärarna att låta böcker, och därmed skolbiblioteket och skolbibliotekarien, utgöra en naturlig del i undervisningen. Men för att så ska ske, måste skolbibliotekarien "hänga med i det litterära utbudet. Å vara inläst på barn- och ungdomslitteratur" (Mio). På det området har skolbibliotekarien en stor fördel gentemot lärarna eftersom "den personen [skolbibliotekarien] [...] har mycket större kunskaper om litteratur" (Kim).

Ett exempel på en läsfrämjande aktivitet som en av lärarna berättar om är när hen nyligen uppmanade elever att besöka skolbiblioteket, då skolbibliotekarien tagit fram skönlitterära böcker inom det område läraren just då undervisade i:

Nyligen så läste vi om andra världskriget och förintelsen, å då dukade hen [skolbibliotekarien] upp bokbord, som finns just för niorna. (Mio)

Sådana aktiviteter sker inte på Blomskolan, som saknar skolbibliotekarie, vilket upplevs som en brist (Kim; Ellis). Aktiviteter som hjälper eleverna att fördjupa sina kunskaper inom specifika ämnen är en av de saker som en skolbibliotekarie skulle kunna göra (Ellis). Tidigare hade den skolbiblioteksansvarige läraren på Blomskolan mer tid avsatt i sin tjänst för skolbiblioteket vilket möjliggjorde sådana läsfrämjande aktiviteter:

Hen som var ansvarig innan, till exempel när vi hade temadagar: Då kunde hen ta fram böcker å, som passade för det ämnet. Till exempel när vi läste [om] förintelsen, då tog hen fram titlar som var åldersadekvata: "det här kan ni till exempel läsa". (Ellis)

Skolbibliotekarien kan också fungera som ett stöd för lärare när det kommer till läsutveckling eftersom de besitter kunskap om olika läsnivåer, exempelvis lättlästa böcker, och det bestånd som

finns i skolbiblioteket (Kim). Skolbibliotekarien kan därmed stärka elevers förutsättningar för att klara sina kunskapsmål:

Biblioteket kan också vara en oerhörd resurs där... Eh, då kanske man kan titta på olika texter och man kanske kan rekommendera böcker som passar det här barnet när man har fått en relation, och på så sätt liksom öka läslusten och ordförrådet. Och det kan ju liksom ge gynnsamma effekter på alla skolämnena... (Kim)

Den ena skolan i denna studie, Granskolan, har ett välfungerande skolbibliotek enligt lärarnas utsagor och de uppger att skolbibliotekarien har en mycket stor betydelse för att så är fallet (Mio; Lo). Den andra skolan i studien, Blomskolan, saknar ett fungerande skolbibliotek vilket en lärare anser vara ”skamligt” (Kim). Avsaknaden av ett skolbibliotek och skolbibliotekarie kan ses som ett tecken på hur man på skolan ser på läsning:

Så jag måste säga att just på den här skolan så är det här med läsning och bibliotek tyvärr en ganska nedprioriterad fråga... (Kim)

Dock finns det planer på att upprusta skolbiblioteket på Blomskolan i en framtida renovering vilket öppnar ”oändliga möjligheter” (Kim), bland annat på det läsfrämjande området. Skolbibliotekarien kan bli en av de viktigaste på skolan när det gäller att inspirera till läsning och ta över eller stödja det arbetet som lärare vill göra och gör, men som det kanske inte finns tillräcklig tid för:

Och så, ska alla [eleverna] välja varsin bok och så försöker jag så gott det går att hjälpa till och välja liksom. Så använder jag skolbiblioteket nu som lärare men jag skulle också vilja att vi har boksamtal, att man eh, [paus] kanske skulle ha nån slags läsecirkel. (Kim)

Sammanfattningsvis går det att säga att lärarna ser skolbibliotekarien som en viktig del av det läsfrämjande arbetet i skolverksamheten.

5.3 Källkritik och informationssökning

Ett annat område som en del av de intervjuade lärarna uppgav att skolbibliotekarien har betydelse för är den ämnesöverskridande medie- och informationskunnigheten (MIK). MIK-begreppet, som är populärt inom biblioteks- och informationsvetenskapen, används dock inte av de intervjuade lärarna. När lärarna talar om MIK betonar de i stället vikten av att elever erhåller kunskaper om källkritik och informationssökning. En lärare påpekar att eftersom läroplanen föreskriver att sådana frågor ska beröras inom i stort sett alla ämnen så får undervisningen i källkritik en speciell karaktär:

Eh, sen så finns det ju vissa saker som är gränsöverskridande, som till exempel källkritiken. Eh, som, ja, vi har samma ansvar för egentligen allihopa. (Mio)

Det gränsöverskridande ansvaret för källkritiken öppnar möjligheter för ett samarbete mellan olika ämnen där också skolbibliotekarien har en framträdande roll på Granskolan. Skolbibliotekarien på Granskolan håller i egna lektioner för eleverna i årskurs sju och åtta om källkritik vilket uppskattas av lärarna på skolan (Mio). Liksom med litteraturförmedlingen upplevs det att skolbibliotekariens kunskaper gällande digital informationssökning kompletterar lärarnas kunskaper:

Att söka på internet, det kan jag så klart, men jag tror att hen har större kunskaper. Eh... I att göra, hur man gör en bra sökning, så... (Mio)

Också på Blomskolan finns inställningen att en skolbibliotekarie har möjlighet att öka elevernas kunskap om källkritik:

Jag tänker att skolbibliotekarien skulle kunna va en jätteresurs inom det här stora området som ingår i nästan alla ämnen, nämligen då källkritik. Eh, att man kan inte bara söka och skriva av nånting från Wikipedia liksom och så. [...] Och ehm, ja, hur man googlar på ett smart sätt liksom. Vilka sidor är det som hamnar högst upp och så vidare... (Kim)

I och med att eleverna på Granskolan sedan några år tillbaka utrustas med egna bärbara datorer har detta område fått en ökad betydelse för skolverksamheten vilket ytterligare ökat skolbibliotekariens delaktighet i bland annat SO-undervisningen:

Vilket också har helt förändrat, [...] så fick vi dom här datorerna och det har ju också ändrat sättet asså tillgängligheten till en dator, att man inte måste gå till datasalen å nu ska alla söka... (Mio)

Det är inte bara på det digitala området som skolbibliotekarien och skolbiblioteket har en betydelse för arbetet med källkritik och informationssökning (Lo). Skolbiblioteket har betydelse som en fysiskt avgränsad och tillrättalagd informationssökningsmiljö, där eleverna får lära sig att söka bland fysiska resurser i en mindre skala med en skolbibliotekaries eller lärares stöd:

Ehm, så tycker jag att det tillrättalagde, den tillrättalagda sökmöjligheten, som i sig blir nån slags inskolning i att leta efter sakkunskap på annat håll... (Lo)

På så sätt kan kanske eleverna förse med kunskaper som hjälper dem att hantera dagens stora informationsflöde (Lo). Även på Blomskolan uttrycks en önskan om att kunna använda skolbiblioteket på det sättet i samband med skolundervisning (Ellis). Det ses som ett nödvändigt alternativ till den ständigt växande digitala världen:

Och att man inte alltid bara ska söka via digitala hjälpmedel utan att det kanske... Ja, det finns faktaböcker man kan söka upp i och slå upp i. (Ellis)

Det var som sagt inte alla lärare som talade om att använda skolbibliotekariens kunnande om källkritik på detta sätt. Två av lärarna på Blomskolan nämnde aldrig källkritik under intervjun utan beskrev i stället att skolbibliotekets huvudsakliga uppgift är att förse elever med ett varierat utbud av fysisk litteratur. Visserligen ingår informationssökning i denna uppgift, vilket illustreras

av det ovanstående citatet från en av de två lärarna. Att skolbibliotekarien skulle besitta särskilda kunskaper om källkritik, som de övriga lärarna betonade, talades det dock inte om.

5.4 Skolbibliotekarien som pedagog eller stödresurs

Att en skolbibliotekarie kan vara inblandad i elevernas undervisning var något som de intervjuade lärarna såg positivt på men deras utsagor tyder på att det råder olika tankar om i vilken omfattning en skolbibliotekarie kan vara en del av skolundervisningen. Å ena sidan framkom att skolbibliotekariens roll som pedagog i huvudsak rör att inspirera till läsning och utveckla elevers förmåga att läsa längre texter, något som är centralt för alla skolämnen:

Det fysiska läromedlet vurmas det lite för, för att det just får eleverna att koncentrera sig kring texten liksom. Och dels att man eh, det finns en viss oro i lärarkollegiet kring läsförmågan... Så att läsa sammanhållen text är viktigt... (Lo)

Även på Blomskolan uttrycktes en liknande inställning; att skolbibliotekarien med fördel kan delta som undervisande pedagog i samband med moment där eleverna ska läsa och diskutera skönlitteratur:

Kanske att eleverna skulle kunna gå i väg och... Aa, läsa nån bok med bibliotekarien, nån specifik bok. Att man har, att dom får välja utifrån intresse, att några läser med bibliotekarien, och några i klassen, att man turas om. (Lilje)

Å andra sidan finns det utsagor som tyder på att skolbibliotekarien kan vara mer integrerad i undervisningen och delta i undervisning som inte enbart rör läsning (Mio). Ett sådant område är den tidigare nämnda källkritikundervisningen. På detta område var det inte kunskap om litteratur som motiverade skolbibliotekariens inblandning utan i stället dennes kunskap inom MIK (Mio; Kim). Skolbibliotekarien på Granskolan planerar och genomför hela lektioner på detta område:

Eftersom hen [skolbibliotekarien] helt och hållet liksom, vi har ett önskemål om vad vi vill att hen ska prata om men sen är det ju hen som helt lägger upp och planerar den här lektionen å... Genomför lektionen. (Mio)

Tack vare detta upplägg kan det sägas att undervisningen inom källkritik på skolan till viss del drivs av skolbibliotekarien:

Och det har vuxit fram, eftersom vi startade det här eh, och då hakade [skolbibliotekariens namn] på, med två lärare, jag och så en svensklärare och sen så hakade hen på och sen så blev det, liksom... Det har utvecklats genom samarbete [...] Jag skulle säga att hen [skolbibliotekarien] idag är en del i det som gör att det blir en källkritikvecka. (Mio)

Skolbibliotekarien kan ha en positiv inverkan i planeringen av undervisningen, särskilt när det gäller ämnesövergripande projekt som eleverna ska genomföra (Kim). Där kan skolbibliotekarien till och med få en roll som spindeln i nätet i undervisningen:

Om vi ska läsa om minoritetsspråken i svenska så kanske hon innan kan, man kanske kan, eller hon eller han på biblioteket kan hjälpa mig att ta fram litteratur som, som eh. Som finns inom dom här ämnena och jag kan också prata med SO-läraren och vi kan tillsammans göra ett projekt om det och skolbiblioteket är lite centrum i det på nåt sätt. (Kim)

Ett annat sätt på vilket skolbibliotekarien kan berika planering av undervisning är att skolbibliotekarien kan "liksom berätta saker för oss som vi kan använda" (Lo) i samband med undervisning om källkritik. Skolbibliotekarien kan också vara med i projekt som syftar till att förbättra skolundervisningen (Lo). I ett sådant samarbete skulle skolbibliotekarien vara en kollega som vilken annan och ha samma inflytande som en lärare:

Alltså, arbetskollegiet har en utvecklingsambition och där spelar en bibliotekarie samma roll som vilken annan kollega som helst för mig (Lo)

I intervjuerna framkom uppfattningen att undervisningen skulle bli roligare för eleverna om en skolbibliotekarie var inblandad:

Jag tror att min undervisning skulle bli roligare, eh... Kanske mer lustfylld. Mer inspirerande, och eftersom bibliotekarien har ju mer kunskap än vad jag har inom, i alla fall skönlitterära områden. (Ellis)

Men att ge några konkreta exempel på vad skolbibliotekarien skulle kunna bidra med visade sig vara svårt, särskilt för lärarna på Blomskolan (Kim; Ellis; Lilje). Det betonades dock att en skolbibliotekarie kan vara en inspirationskälla i undervisningen.

Tidsfaktorn nämndes som ett hinder för gemensam undervisning och planering. Till sådant gemensamt arbete måste det investeras arbetstid, något som det ofta råder brist på:

Och sen är det ju det att det tar tid att... Speciellt när man har engelska, då har man två lektioner per vecka. Det är knappt man hinner med det som man måste hinna med. Så det finns inte så mycket utrymme för att sväva ut heller... (Lilje)

Att skolbiblioteket glöms bort "i vardans hektiska liv" (Lo) och även att "dom här stackars bibliotekarierna har ju haft ganska tajt, inte haft så mycket tid" (Lilje) är en rimlig förklaring till att skolbibliotekarien inte används som en pedagogisk aktör i skolan. Det finns dock en annan förklaring, som visserligen kopplar till en stressig arbetsmiljö men som också uppmuntrar lärare att tänka annorlunda:

Asså, vi på skolan har blivit så himla tråkiga, måste jag säga: Så fort det kommer in nånting utifrån, så blir man lite så här: "Nä, men hur ska jag få in det här i mitt schema". Att man har blivit så fyrkantig och lite begränsad. (Ellis)

Ovanstående citat antyder att lärare kan ha en negativ syn på extern påverkan och att lärare bör förändra denna negativa syn för att utveckla sin undervisning. Men även skolbibliotekarien måste vara aktiv när det gäller att få till en gemensam undervisning (Mio). Detta är en avgörande faktor för om ett skolbibliotek är framgångsrikt eller inte:

Så vissa har knappt nånting medan vi här har en skolbibliotekarie som är helt superengagerad och jätteentusiastisk, så det hänger lite på bibliotekarien vad det blir av skolbiblioteket. (Mio)

Sammanfattningsvis går det att skönja en positiv inställning till att skolbibliotekarien kan vara delaktig i skolundervisning både vad gäller utförande och planering. Hinder för en sådan integration beskrivs i termer av tidsbrist snarare än av en inställning att skolbibliotekarien inte är en lämplig pedagogisk aktör.

5.5 Lust och frivillighet eller strikta betygskriterier

Vad som är en skolbibliotekaries huvudsakliga uppdrag fanns det olika åsikter om hos de intervjuade lärarna. En uppfattning var att skolbibliotekarien och läraren i grunden har samma uppdrag – att stötta elevers lärande: ”Det är ju att finnas där för eleverna...” (Mio). Men stötningen sker från olika utgångspunkter:

På ett sätt kan man säga, det är pedagoger som jobbar med en, stöttar varann och går ifrån olika vinklar. (Mio)

Skolbibliotekarien och lärarens uppdrag är också närbesläktade när det gäller att inspirera elever till läsning (Ellis). Det finns dock skillnader i synen på vilken funktion skolbibliotekarien och läraren ska fylla i skolverksamheten. Lärarens uppgift är att lära ut och se till att elever tar till sig den kunskap som föreskrivs av läroplanen:

Det är ju lärare, asså det är, vårt uppdrag är ju ändå till syvende och sist att få elever liksom godkända i alla ämnen och då, vem är bättre på att liksom eh, ha idéer om det än dom lärarna som är inlästa på kursplaner och sånt. (Kim)

En lärare ska också kunna anpassa sin pedagogik till den enskilde eleven (Lo) och samtidigt inse att kraven i läroplanen kan uppnås på olika sätt (Ellis). Aktiviteter i skolan måste inte alltid koppla till specifika läromål utan ett friare tillvägagångssätt är ofta fruktbart:

För jag tänker att man kan ju nå läromål indirekt. Man måste inte alltid så här: A men eleverna måste få ut det här [klappar händerna för att betona], men dom kan få ut så mycket mer. [...] Utan det leder ju sen till massa annat som ger ringar på vattnet (Ellis)

Avsaknaden av en tvingande läroplan ses som en fördel för en skolbibliotekaries arbete (Kim; Lo). En skolbibliotekarie kan fånga upp en elevs lust och intressen på ett friare sätt vilket kan inverka positivt på elevens lärande utan att det behöver koppla till läroplanens centrala innehåll. Denna frihet beskrivs som att slippa avbockningar:

För att då har man ju inga, inga att vi måste bocka av det här eller vi måste gå igenom det här. (Kim)

Tack vare denna avsaknad av strikta läromål kan elevers lärande bli mer lustbetonat:

Eftersom ämneslärarna inspirerar till läsning under tvång [skrattar till] om man får uttrycka sig så, [...] men en bibliotekarie kan ju ha en mer lustbetonad, alltså hundra procent lustbetonad eller inspirerande å... [...] Det skulle jag sakna om det inte fanns... (Lo)

Friheten som en skolbibliotekarie innehar gör också att skolbibliotekarien kan möta högpresterande elevers intressen lättare än en lärare kan göra eftersom lärarna alltid måste prioritera de elever som inte når målen:

Men, jag önskar att vi också hade tid å stötta dom som, som älskar å läsa, som ligger långt framme, å som behöver utmaningar liksom. (Kim)

Skolbibliotekarien kan alltså fungera som den som motiverar och utmanar de högpresterande eleverna. Frivilliga bokcirklar skulle kunna användas för att fördjupa högpresterande elevers kunskaper och intressen på ett sätt som inte skulle rymmas inom den ordinarie undervisningen (Ellis). Ett annat exempel är att skolbiblioteket kan erbjuda litteratur på moderna språk som elever med intresse för det kan ta del av (Lilje).

Sammanfattningsvis ser lärarna på skolbibliotekarien som en aktör som kan stötta elevers lärande på ett friare och mer lustfyllt sätt. Skolbibliotekarien behöver inte lika strikt grunda sin pedagogiska verksamhet i läroplanen medan läraren är bunden av den. Det framgår av lärarnas utsagor dock att skolbibliotekarien är en pedagogisk aktör som också kan användas för att hjälpa elever att uppnå de kunskaper som krävs för att bli godkända.

5.6 Professionernas ömsesidiga inflytande

Ett viktigt tema under intervjuerna var hur de tidigare nämnda uppgifterna eller uppdragen som läraren och skolbibliotekarien har påverkar vilket inflytande som respektive profession ska ha över den andra professionens arbete. I det här avseendet är det viktigt att komma ihåg att lärarnas utsagor ofta kretsade kring hur skolverksamheten ska organiseras för att så många elever som möjligt klarar kunskapskraven eller som en av lärarna uttryckte det: ”vårt [lärarnas] uppdrag är ju ändå till syvende och sist att få elever liksom godkända i alla ämnen” (Kim).

En del av de intervjuade lärarna uttrycker att de bör ha inflytande över vilken typ av litteratur som skolbiblioteket erbjuder på samma sätt som eleverna borde ha ett inflytande:

Man skulle kunna tänka så här att: Ja, det är klart att eh.. Om man har ett önskemål att dom här böckerna efterfrågas nu jättemycket bland barnen. [...] Eh, så klart att det kan va bra att lärare ska, kan säga till. (Mio)

Uppfattningen om att lärare bör ta ett tydligare ansvar för det litterära utbudet i skolbiblioteket finns också representerad bland intervjupersonerna. Om utbudet skulle bli sämre utifrån lärares perspektiv bör de kunna påverka utbudet:

Jag tror att, skulle vi känna att det var dålig kvalitet på böckerna, eller lärarna började knorra så liksom... Då skulle vi nog lägga oss i... (Lo)

Det här råder det dock lite delade meningar om bland de intervjuade lärarna. En del uttrycker i stället att lärare bör lita på skolbibliotekariens förmåga när det gäller vad skolbiblioteket ska erbjuda även om skolbibliotekarien bör vara öppen för synpunkter:

Jag tänker att man ändå kan komma med synpunkter och idéer men sen tänker jag att man får förlita sig på att den här bibliotekarien ändå har... Kunskaper och bra idéer, men att man ändå vill lyssna på lärarnas synpunkter. Men sen att, att vi ska ha så mycket [att säga till om] ... Nej, det tror jag bara blir rörigt, om vi ska in där och styra och ställa [i skolbiblioteket]. Det tänker jag att bibliotekarien [får] sköta ändå... (Lilje)

Vid ett senare tillfälle under intervjun uttrycker dock även Lilje att lärarna på Blomskolan bör få vara med och tycka till om vad det nya skolbiblioteket, som kommer att öppna efter att skolan renoverats, ska erbjuda:

Att nån, att [den biblioteksansvariga lärarens namn] och nån mer svensklärare, att dom får... Va med och ha åsikter, det tycker jag absolut... (Lilje)

Vad gäller en skolbibliotekaries inflytande över skolundervisningen nämns att denne bör kunna vara med och påverka innehållet i ett temaarbete (Mio). Skolbibliotekarien bör också kunna ha synpunkter på hur litteratur används i undervisningen på skolan, särskilt med avseende på svenskämnet (Ellis). På så sätt kan nya idéer och ny litteratur få en plats i undervisningen vilket skulle skapa en mer dynamisk lärmiljö:

Jag vet att vi diskuterar mycket i svensk eh... Svenskgruppen. Hur man ska göra och, men det blir lite inavel, det är bara vi som pratar om det. Bara vi som har, verkar ha ett intresse... (Ellis)

Trots att ovanstående tankar finns, så finns också utsagor som betonar vikten av en lärares autonomi och att undervisning fungerar bäst om läraren får behålla sin självständighet i klassrummet. Det beskrivs som att lärare måste få äga sina uppgifter:

För jag tänker att man måste ändå äga sina uppgifter på något sätt. [...] Men det måste ändå vara den läraren som, som leder undervisningen som har på nåt sätt, känner att den äger planeringen på nåt sätt. (Kim)

Att lärare får bestämma över sin egen undervisning verkar vara en förutsättning för bra undervisning:

Ehm, och lika viktigt som det är för en lärare att ha en viss autonomi inne i sin sal, med sina elever och sin stil eller vad man ska kalla det. (Lo)

Vidare beskrivs att om en skolbibliotekarie är med och planerar undervisningen i exempelvis ett ämneslag så kanske inte den personen kan tillföra så mycket. Åtminstone inte lika mycket som andra lärare kan tillföra och skolbibliotekarien riskerar därmed att bli en tyst part i samarbetet (Lo).

Bedömning av elevers kunskapsnivå är ett annat område där det råder delade meningar om skolbibliotekarien bör ha något inflytande. Allt som oftast uttrycks detta i termer av att det ska

”hen [skolbibliotekarien] slippa” (Mio). Bedömning är en lärares ansvar och bör ej överföras till andra professioner:

Jag skulle ju inte använda [skolbibliotekariens namn] för att rätta prov eller bedöma uppgifter så...
Utän det är ju lärares ansvar... (Mio)

En annan lärare uttrycker samma sak när hen talar om skillnader mellan en skolbibliotekaries och en lärares kompetens:

Men det är väl egentligen då förmågan att eh, bedöma kanske i första hand. (Kim)

Kunskapen om eller förmågan att bedöma är också en av anledningarna till att skolbibliotekariens och lärares arbeten inte är helt kompatibla, även om en skolbibliotekarie kan vara med i bedömningsprocessen i vissa fall:

Det är ju andra såna där saker, som att formellt, jag ska bedöma mina elever och det gör man ju vid vissa moment och det ligger ju i bakhuvudet när man planerar sin undervisning... Eh, men en bibliotekarie som jobbar helt själv kanske inte har bedömningen som sitt fokus då. Jobbar man tillsammans med en lärare så kanske man har det: det här projektet ska också bedömas, eh... Då får man med sig det. Men jag tror ändå inte att eh, det ska inte behöva va bibliotekariens roll ändå.
(Lo)

Det finns dock situationer där en skolbibliotekarie kan vara med i bedömningen av elevers kunskap. Till exempel skulle en skolbibliotekarie kunna hjälpa läraren att avgöra vilka elever som utför vad i ett grupparbete, om detta sker i skolbiblioteket:

Och där tänker jag också det är skönt om biblioteket är bemannat för ibland blir det ju så här, när det är grupparbete, så sätter man in dom i olika grupper. Och så, jag kan ju inte va överallt samtidigt, så det är svårt för mig att ha koll på vilka som gör vad liksom... (Kim)

Hur man erhåller de kunskaper som krävs för att vara en bra skolbibliotekarie och lärare råder det lite olika meningar om bland de intervjuade lärarna. Att en lärares formella utbildning har betydelse uttrycker alla men hur avgörande betydelse den har varierar. Exempelvis uttrycks att utbildning både kan betyda ”ingenting eller allt” (Ellis). Det utvecklas med orden:

Jag har aldrig varit så där elitistisk när det gäller att människor kan va väldigt duktiga i sitt ämne med eller utan utbildning. Men sen tror jag att man behöver en viss guidning för att kunna, ja... Kunna göra sitt arbete med en [sic!] bra utfall... (Ellis)

En annan åsikt är att utbildning har ”ganska stor betydelse. Men inte all... Jag har kollegor som är eh, obehöriga på pappret men som är världens bästa lärare.” (Kim). Samtidigt finns uppfattningen att lärarutbildningen har avgörande betydelse eftersom det är under utbildningen man får ”en stark kompass” (Lo) och att lärare som genomgått lärarutbildningen därför är att föredra:

Generellt, över lag, så blir det inte lika bra, om inte folk har utbildning för rätt sak. (Mio)

Vad gäller bibliotekariers utbildning är dock lärarna mer tydliga när det gäller formell utbildning. En förklaring till det kan vara att de flesta uttrycker en osäkerhet om vad en sådan utbildning innebär. En lärare ”har inte tänkt på det som en professionsutbildning” (Lo). Att lärare sällan träffat på skolbibliotekarier är en förklaring till att de inte känner till vilken utbildning en bibliotekarie har:

Jag har inte nånsin tänkt på det [skrattar till]. Eh, jag har liksom inte träffat på så många skolbibliotekarier. (Lilje)

Trots eller kanske tack vare att det finns en låg kännedom om bibliotekarieutbildning bland lärarna uppger de att skolbibliotekarien bör ha en gedigen utbildning. Skolbibliotekarier ska ”ha en adekvat utbildning” (Kim). Arbetar man som skolbibliotekarie bör man ha rätt utbildning:

Jag tror väl säkert det är jättebra om man har den utbildning som man borde ha, för den borde ju va liksom riktad och... Nä men, det borde ju va det bästa... (Lilje)

Samtidigt uttrycker en av lärarna att en skolbibliotekarie kanske har en fördel i sitt arbete om hen också är lärare i grunden:

Jag tror att hen [skolbibliotekarien] är svenskalärare sen tidigare så att det kan tänkas, asså att det finns en sån liksom länk, som gör att svenskalärarna har... Ja, att dom har stort förtroende för varann så att säga. (Lo)

Det är vanligt att skolbibliotekarier ofta är lärare i botten men då är det viktigt att de i så fall får någon slags fortbildning (Mio). Utbildningsbakgrunden bland personalen i skolbiblioteket har avgörande betydelse:

Det [utbildningsbakgrund] har jättestor betydelse, det är det som är skillnaden på min gamla skola å den här skolan [som har ett välfungerande skolbibliotek]. (Mio)

Oavsett utbildningsbakgrunden hos skolbibliotekarien vill ”man att de ska vara kompetent med det dom håller på med” (Lo).

6. Analys

I intervjupersonernas utsagor finns det tecken på att den jurisdiktion – i vilken skolbibliotekarieprofessionen och lärarprofessionen verkar – inte är orörlig utan att den i yrkespraktiken går att förhandla om. Jurisdiktionen det handlar om är elevers lärande i skolan, både i förhållande till elevernas möjlighet att nå läroplanens kunskapskrav men också i relation till att stötta elevernas utveckling som människor.

Analyskapitlet är uppdelat i avsnitt där det första handlar om hur lärarnas utsagor kan ses i ljuset av Abbotts professionella praktiker, det vill säga *diagnosticering, behandling* och *professionellt tänkande*. Nästkommande avsnitt redogör för hur konkurrensen om jurisdiktionen utspelar sig i domänen *arbetsplatsen*. I efterföljande avsnitt presenteras vilka av Abbotts (1988) *överenskommelser* mellan professioner som kan utläsas ur de intervjuade lärarnas utsagor. De som kunde identifieras var *klientuppdelning* och *arbetsdelning* samt överenskommelsen där den ena professionen intar en *rådgivande* roll. Utsagorna tyder också på att skolbibliotekarieprofessionen också kan ses som en *underordnad* profession. Dessa överenskommelser sker på *arbetsplatsen* varför också Abbotts begrepp *sammanblandning av arbetsuppgifter* avhandlas. Det sista avsnittet skildrar bland annat vilken betydelse den *legala domänen* har för intervjupersonernas uppfattningar om skolbibliotekarier och vilken roll den *akademiska kunskapsbasen* spelar.

6.1 Professionella praktiker: Diagnosticering, behandling och professionellt tänkande

Abbotts professionella praktiker kategoriserar det arbete som en professionell utövare utför inom sitt uppgiftsområde. När det gäller lärare visar resultaten som presenterades i föregående kapitel att diagnosticering bland annat sker när läraren i mötet med den enskilde eleven avgör på vilket sätt denne bäst lär sig. När sedan läraren utför sin undervisning behandlas eleven för att uppnå de mål som finns inom uppgiftsområdet. I resultatavsnittet *Läsfrämjande och litteratur* (se kapitel 5.2) är det tydligt att diagnosticerande och behandlande arbete i relation till litteratur gärna överläts till en skolbibliotekarie eftersom lärare uppfattar att skolbibliotekarien besitter en större kunskap på det området (Kim; Ellis; Lo). Att avgöra eller diagnostisera vad en elev vill läsa och sedan behandla detta genom att förse elever med böcker är en skolbibliotekaries uppgift (Mio; Kim; Ellis; Lilje; Lo). Också det professionella tänkandet runt dessa uppgifter kan skötas av skolbibliotekarien genom att denne kan avgöra vad som ska finnas i skolbiblioteket (Lilje; Kim).

Att lärare uppfattar detta som positivt framgår i det empiriska materialet (Kim; Ellis; Lo; Mio; Lilje), och det skulle kunna uppfattas som att arbetsuppgifter flyttas från en profession till en annan vilket i så fall innebär att lärarprofessionens jurisdiktion försvagas. Dock ska det påpekas att det inte är säkert att lärarna uppfattar dessa uppgifter som tillhörande skolverksamheten och att deras jurisdiktion därmed är intakt, vilket skulle betyda att det arbete en skolbibliotekarie utför bara är en funktion som tillkommit inom skolan. Om det ändå tolkas som att uppgifter har

förflyttats till en annan profession finns det mer att säga om hur det sker vilket jag återkommer till senare i analyskapitlet.

När en av lärarna beskriver hur undervisningen om källkritik går till på dennes skola visar det sig också där att professionella praktiker som normalt sett utförs av lärare har överförts till skolbibliotekarien (Mio). Att skolbibliotekarien resonerar om vad källkritikundervisningen ska innehålla och sedan genomför den innebär att skolbibliotekarien diagnosticerar, behandlar och utför professionellt tänkande inom området. Förklaringen till detta som de intervjuade lärarna ger i resultatkapitlet är dels att skolbibliotekarien i sin yrkesroll besitter en stor kunskap inom detta område (Mio; Kim), men också att teknologiska förändringar bidragit till överförandet. Att elever numera har tillgång till en egen dator och att det digitala informationsflödet numera är så pass omfattande innebär att källkritiken fått ökad betydelse (Mio; Lo). Detta är ett exempel på hur uppgifter inom uppgiftsområden förändras av teknologiska faktorer och ligger i linje med det som Abbott (1988) hävdar; att teknologiska förändringar kan ge upphov till förändringar inom jurisdiktioner. Resultaten pekar mot att lärarna uppfattar skolbibliotekarien som en lämplig aktör för att hjälpa elever navigera i detta informationsöverflöd (Mio; Kim), vilket är ett tecken på en uppluckring av lärarnas jurisdiktion.

Vad gäller de professionella praktiker som de intervjuade lärarna ser som ett av sina kärnuppdrag – att hjälpa elever att nå kunskapsmål – så framgår det tydligt att de vill ha kontroll över hur de undervisar. Med utsagor som att det är viktigt ”för en [lärare] att ha en viss autonomi inne i sin sal” (Lo) och att man som lärare ändå måste ”äga sina uppgifter på något sätt” (Kim) uttrycks en önskan om professionell frihet över den behandling som de utför inom uppgiftsområdet. Att andra inom lärarprofessionen eller andra professioner ska påverka deras professionella behandling alltför mycket är inte önskvärt eftersom det hindrar en lärare att uppnå sina mål. Det sammanhang i vilket dessa utsagor uttrycks öppnar dock för en annan tolkning. Under intervjuerna med lärarna resonerade de över på vilket sätt en skolbibliotekarie skulle kunna ha betydelse för skolundervisningen. I det ljuset skulle utsagorna om professionell frihet kunna tolkas som en markering mot en annan professions inblandning i lärarens professionella behandling. På så vis är strävandet efter professionell frihet också ett sätt för lärarna att upprätthålla kontrollen över sin jurisdiktion i likhet med det som Abbott (1988) beskriver.

6.2 Klientuppdelning

De resultat som presenteras i föregående kapitel kretsar ofta kring *arbetsplatsdomänen* som avser den fysiska plats där det professionella arbetet utförs. Abbott (1988) beskriver arbetsplatsen som ett sammelsurium av yrkespraktiker, professioner och yrkesgrupper där ansvaret för de professionella uppgifterna lätt blandas upp (Abbott 1988). På vilket sätt ansvaret fördelas bestäms av olika typer av formella och informella överenskommelser mellan professioner och yrkesgrupper. En sådan överenskommelse som kan utläsas i resultatet har att göra dels med skillnaden i synen på en skolbibliotekaries respektive en lärares uppdrag men också på arbetsplatsens miljö. Bland annat så berättar en av lärarna att yrkesvardagen är hektisk (Lo), och en annan att ”det är knappt man hinner med det man måste hinna med” (Lilje), vilket bland annat gör att lärare inte hinner ge högpresterande elever den utmaning de behöver för att kunna utvecklas. En skolbibliotekaries

uppdrag uppfattas av en av lärarna som mer drivet av lust och frivillighet eftersom skolbibliotekarien inte har något som hen "måste bocka av" (Kim), medan lärarens uppdrag sker mer under tvång (Lo).

Tidspresen och karaktären på lärarens respektive skolbibliotekariens uppdrag leder till att skolbibliotekarien upplevs som en aktör som kan tillgodose de högpresterande elevernas behov medan lärarna tar ansvar för de lågpresterande. En sådan överenskommelse mellan professionerna inom en arbetsplats eller jurisdiktion kallar Abbott (1988) för *klientuppdelning*. Klientuppdelningen mellan skolbibliotekarier och lärare kan förklaras av en skillnad i hur en av de intervjuade lärarna ser på skolbibliotekariens respektive lärarens professionella behandling. En skolbibliotekaries behandling är mer "lustbetonad" (Lo) och passar därför högpresterande elever, medan lärarens behandling sker under "tvång" (Lo) vilket kanske är nödvändigt i förhållande till lågpresterande elever. Huruvida det stämmer eller inte överlåter jag till andra att avgöra men att den *klientuppdelning* som resultatet visar kan motiveras på det sättet uppvisar en av skillnaderna som de intervjuade lärarna beskriver mellan lärar- och skolbibliotekarieprofessionen.

6.3 Arbetsdelning

Den tidigare nämnda uppdelningen av elevernas sysselsättningar, där skolbibliotekariens arbetsuppgifter rör det mer lustbetonade och frivilliga medan lärarens rör betygskriteriernas strikta tvång, kan också ses som överenskommelsen *arbetsdelning*. Abbott (1988) menar att arbetsdelning uppstår när två professioner inte kan komma till någon annan överenskommelse som fördelar ansvaret mellan olika uppgifter inom en jurisdiktion och att det genom *arbetsdelningen* i stället uppstår två nya jurisdiktioner. I relation till denna studies studieobjekt, det vill säga lärare, skulle det innebära att skolbibliotekarieprofessionen övertar ett uppgiftsområde från lärarprofessionen och skapar en ny jurisdiktion där skolbibliotekarien åtnjuter full kontroll. Om denna tolkning stämmer tyder det på att lärarprofessionens kontroll över skolverksamheten luckras upp. Att två självständiga jurisdiktioner, där den ena rör det frivilliga och lustbetonade i skolan och den andra rör de obligatoriska och tvingande momenten, verkligen skulle uppstå förefaller vara mindre rimligt men de intervjuade lärarnas utsagor beskriver ändå att denna gränsdragning mellan frivillighet och tvång finns med i deras föreställningsvärld angående skolbibliotekarier (Ellis; Kim; Lo).

6.4 Lärarens rådgivande roll, den underordnade skolbibliotekarien och sammanblandning av arbetsuppgifter

Det empiriska materialet visar också tecken på att lärare vill ha ett visst mått av kontroll vad gäller skolbibliotekariens arbete. En av lärarna nämner att en skolbibliotekarie visserligen kan genomföra undervisning självständigt men att lärare bör ha insyn i och kunna påverka vad som tas upp i undervisningen (Mio), vilket innebär att skolbibliotekarien inte tillåts vara helt självständig. Detta kan tolkas som ett uttryck för att vilja behålla kontroll över sitt uppgiftsområde men det mest troliga är att uppfattningen beror på att läroplanens centrala innehåll måste täckas

in på ett begränsat antal timmar (Lilje). Sett ur Abbotts (1988) perspektiv tyder denna typ av utsaga ändå på att lärarprofessionen vill ha en *rådgivande* roll i skolbibliotekariens arbete vilket innebär att lärarprofessionen är ovillig att förlora delar av sin jurisdiktion.

En annan av lärarna uttrycker att om kvaliteten på skolbibliotekets verksamhet var undermålig skulle lärarna ingripa (Lo). Detta tyder på att en rådgivande roll kanske inte är tillräcklig utan att lärare ska ha makt att diktera vad en skolbibliotekarie ska och inte ska göra. En sådan situation kan beskrivas av Abbotts överenskommelse *underordning* där en överordnad profession ensidigt bestämmer hur en annan profession eller yrkesgrupp ska arbeta. De utsagor som beskriver att lärare ska ha en rådgivande roll eller att skolbibliotekarieprofessionen ska underordnas lärarprofessionen implicerar att skolbibliotekarien inte ska ägna sig åt professionellt tänkande i någon stor utsträckning utan att detta ska skötas av lärarna. På ett plan är detta motsatsen till resonemanget ovan om litteratur och källkritik men kan på ett praktiskt plan tolkas som att dessa ansvars- och uppgiftsfördelningar sker i yrkespraktiken på den ständigt föränderliga arbetsplatsen.

I yrkespraktiken träffas överenskommelserna löpande och omformas ständigt i relation till de omständigheter som just då är gällande vilket gör att varken *underordningen* eller *den rådgivande rollen* kan sägas var beständiga. I stället finns en kontinuerlig variation i respektive professions ansvar och uppgifter. Ett exempel på det är när en av lärarna berättar att en "bibliotekarie [har] samma roll som vilken annan kollega som helst" (Lo), när det gäller att utveckla skolverksamheten. I sådana sammanhang ligger Abbotts (1988) begrepp *sammanblandning av arbetsuppgifter* närmare sanningen vilket innebär att arbetsuppgifter på arbetsplatser blandas upp och att det i yrkesvardagen inte spelar någon roll vem som utför dem om de görs på ett bra sätt.

6.5 Den legala domänen och den akademiska kunskapsbasen

En viktig aspekt som förklarar hur en profession upprätthåller en jurisdiktion är vilka uppfattningar som det finns om professionen inom den legala domänen. En profession kan vidmakthålla sin jurisdiktion genom att institutioner inför bestämmelser avseende vem som får utföra ett visst arbete i juridiska termer (Abbott, 1988). Lagkrav kan exempelvis innebära att professionella ska ha genomgått en formell utbildning eller att de licensieras av institutionella aktörer. I denna legala domän kan en skillnad i synen på skolbibliotekarier och lärare skönjas i de intervjuade lärarnas utsagor eftersom de hänvisar till läroplanen vilken stadgas i den legala domänen. Exempelvis beskriver en av lärarna att "vårt [lärarnas] uppdrag är ju ändå till syvende och sist att få elever liksom godkända i alla ämnen" (Kim). Kim motiverar alltså sitt arbete med hjälp av läroplanens tyngd och auktoritet. Hen nämner inte eller känner inte till någon motsvarande legal auktoritet för en skolbibliotekaries arbete. Dennes arbete är alltså inte lika berättigat i formell mening som lärarens arbete vilket skapar ett ojämnt maktförhållande på arbetsplatsen. Det gör att lärarnas arbete uppfattas som det centrala i skolverksamheten medan skolbibliotekariernas blir sekundärt. Ur det perspektivet har lärarna fortsatt ett starkt grepp om den jurisdiktion det konkurreras om.

Samma sak verkar gälla lärarens och skolbibliotekariens utbildningsbakgrund. En del av de intervjuade lärarna har en oklar uppfattning om bibliotekariens utbildningsbakgrund (Lilje; Lo). Även om de flesta av de intervjuade lärarna betonar att det generellt sätt är bäst om en person har en formell utbildning som ligger i linje med det de arbetar med (Ellis; Lo; Mio) skapar denna

okunskap också ett ojämnt förhållande i mötet mellan de båda professionerna. De professionella praktikerna skapas mot bakgrund av en *akademisk kunskapsbas* och denna kunskap ger också stöd för att den diagnostisering, behandling och det professionella tänkande som utförs är korrekt och passande (Abbott, 1988). Om då lärarprofessionen känner sig trygg i sin akademiska kunskapsbas men inte känner till att skolbibliotekarien står stadigt i sin egen kunskapsbas kan lärarna uppfatta sina praktiker som mer legitima än skolbibliotekariens vilket påverkar lärares uppfattning om vilken roll en skolbibliotekarie kan inta.

Det finns samtidigt en motstående uppfattning i de intervjuade lärarnas utsagor. Denna går ut på att det inte finns en direkt korrelation mellan en lärares utbildningsbakgrund och dennes pedagogiska kompetens (Ellis; Kim). Som en av lärarna uttrycker det: ”människor kan va väldigt duktiga i sitt ämne med eller utan utbildning” (Ellis). I ljuset av det uttalandet bör utbildningsbakgrund eller professionstillhörighet inte vara avgörande för om en person har en plats i skolundervisningen eller inte. Och om den pedagogiska förmågan är personbunden borde inte inflytande från en annan profession på den pedagogiska verksamheten utgöra något hot. Ändå finns det bland intervjupersonernas utsagor tecken på försvarsmekanismer som ska skydda lärarnas jurisdiktion över elevernas lärande. Exempelvis uttrycks en tveksamhet om skolbibliotekarien bör blandas in i bedömning av elevers kunskap (Kim; Lo; Mio), eller om skolbibliotekarien bör besluta om innehållet i sitt arbete självständigt. Denna inkonsekvens i utsagorna är ett belägg för att det faktiskt pågår en kamp mellan professionerna i skolan som inte beror av omsorg för elevernas lärande utan som i stället kan förklaras som försök att stänga andra professioner ute från en jurisdiktion.

Ett annat intressant inslag i intervjupersonernas utsagor har att göra med den tidigare nämnda låga kännedomen om bibliotekariers utbildningsbakgrund. En av lärarna beskriver det som en fördel om skolbibliotekarien är lärare i grunden eftersom de då på ett smidigare sätt kan samarbeta med lärare (Lo). Denna inställning motsäger också till viss del den tidigare inställningen att utbildningsbakgrund och professionstillhörighet saknar betydelse. Det kan tänkas att detta verkligen underlättar arbetet i yrkesvardagen när arbetsplatsens sammelsurium av yrkesgrupper förnklas genom borttagandet av en profession. Samtidigt utgör den inställningen också ett försök att behålla lärarprofessionens grepp om hela jurisdiktionen inom skolverksamheten.

7. Diskussion och slutsatser

I detta avslutande kapitel diskuteras de empiriska resultat och de analysresultat som presenterats i tidigare kapitel. Det närmast följande avsnittet diskuterar studiens resultat och analysresultat i relation till den tidigare forskning från kapitel 2. Avsnittet *slutsatser* ger svar på studiens forskningsfrågor medan avsnittet *metodkritik* avhandlar några av de metodologiska problem och svårigheter som den valda insamlings- och analysmetoden gav upphov till. Avsnittet *studiens bidrag till BoI* redogör för vad jag anser är denna studies bidrag till forskningsfältet BoI. Det avslutande avsnittet innehåller förslag på framtida forskning. Dessa förslag rör intressanta forskningsfrågor som denna studie inte kunnat svara på.

7.1 Studiens resultat och tidigare forskning

Denna studies empiriska resultat och det efterföljande analysresultatet är inte entydigt. Å ena sidan finns det utsagor som enkelt kan tolkas men det finns å andra sidan många utsagor där lärare intar motstående positioner. Dels avslöjar intervjupersonernas utsagor att det finns åsiktsskillnader mellan olika lärare när de talar om fenomenet skolbibliotekarier. Motstående ståndpunkter kan också identifieras i enskilda intervjupersoners utsagor. Denna mångtydighet i intervjupersonernas utsagor gör det svårt att nå några generella slutsatser av studien men mångtydigheten ger också en del insikter. En förklaring till mångtydigheten kan vara den låga kännedom som lärare innehar om skolbibliotekariens bakgrund och kompetenser som diskuterades i kapitel 6.5. Om kännedomen är låg om vad en skolbibliotekarie är och gör blir det också svårt att i en intervju-situation tala om ens föreställningar om skolbibliotekarier. En indikation på att så är fallet är att lärarna på *Blomskolan*, som saknar skolbibliotekarie, hade svårare att tala om sina föreställningar om skolbibliotek och skolbibliotekarier än lärarna på *Granskolan*.

Trots att både det empiriska materialet och även analysresultatet innehåller mångtydigheter finns det dock några områden där det råder konsensus om vad en skolbibliotekaries roll bör vara i skolverksamheten. Exempelvis visar det empiriska materialet att lärare gärna låter en skolbibliotekarie överta arbetsuppgifter om de känner att skolbibliotekarien innehar en större kunskap om uppgifterna. Det kan exemplifieras av att lärare gärna ser att skolbibliotekarien tar ett stort ansvar när det gäller att förmedla litteratur till elever. Förutsättningen för detta överlämnande av uppgifter verkar vara att läraren vet att skolbibliotekarien har kompetens på området. Hur denna vetskap uppstår kan inte denna studies resultat svara på men det visar att en ömsesidig kunskap om varandras kompetenser är viktigt vilket ligger i linje med tidigare forskning (se exv. McPherson 2020; Anggreini & Mutia 2022).

Denna studies resultat visade som sagt att denna ömsesidiga kunskap om respektive professions kunnande var relativt låg. Christie och Menmuirs (2005) föreslår i det sammanhanget att det i respektive professions utbildning ingår kurser som fokuserar på interprofessionellt samarbete. Kunze och Machaliceks (2022) studie konstaterar att lärare saknar den kunskap som dessa kurser skulle ge om det interprofessionella samarbetet vilket också mina resultat antyder.

Lärarnas låga kännedom om vad en skolbibliotekarie är kan också förklara varför de ställer sig mer tveksamma till att inkludera skolbibliotekarien i ordinarie undervisning till skillnad från litteraturförmedlingen. Det verkar nämligen råda en osäkerhet om skolbibliotekariens pedagogiska kompetens är tillräcklig. Uttryckt på ett mildare sätt tyder lärarnas utsagor på att en skolbibliotekaries pedagogiska kompetens inte är lika självklar som en utbildad lärares även om de uttrycker att den pedagogiska kompetensen oftast inte är knuten till formell utbildning. För att en skolbibliotekarie eller ett skolbibliotek ska bli integrerat i skolundervisning räcker det alltså inte att skolbibliotekarierna själva upplever att de besitter den nödvändiga pedagogiska kompetensen, något som Bewick och Corralls (2010) studie konstaterar att de gör. Om denna uppfattning inte finns bland lärare, vilket mina resultat antyder, förefaller Limbergs (1999) skolbibliotekarie – som ses som en del av skolans pedagogiska kärna – vara ett utopiskt ideal.

Samtidigt som ovanstående osäkerheter om respektive professions kunskaper och möjliga roller finns så visar min studie att lärare anser att kärnarbetsuppgifter, såsom undervisning om MIK, kan överföras till skolbibliotekarier. Överlämnandet sker i yrkespraktiken där sammanblandning av professionernas respektive arbetsuppgifter är tillåtet så länge uppgifterna utförs på ett bra sätt. Det verkar alltså vara i det praktiska arbetet som samarbetet mellan skolbibliotekarier och lärare utvecklas och där experimenterandet av undervisningsformer sker. Detta ligger i linje med det Clarke och Hollingsworths (2002) påtalar: att den professionella kunskapen utvecklas i yrkespraktiken. Samtidigt visar detta resultat att formella och nedskrivna rutiner för det interprofessionella samarbetet inte är så viktigt som vissa forskare ger vid hand (Kammer m. fl. 2021; McPherson 2020). Snarare antyder min studie, i likhet med Pihls (2011), att dessa formella rutiner i stället hindrar det fria experimenterandet i yrkespraktiken vilket minskar möjligheterna till ett framgångsrikt interprofessionellt samarbete.

Det finns bland de intervjuade lärarna i denna studie en positiv syn på samarbete mellan lärare och skolbibliotekarier eftersom de uppger att ett sådant både ger (i Granskolans fall) och skulle ge (i Blomskolans fall) en bättre skolverksamhet. Foster och McMenemy (2012) identifierar i en studie att olika bibliotekarieorganisationers riktlinjer sällan innehåller skrivningar om utbildning och lärande för att på så sätt respektera lärares kompetensområde. Med tanke på den positiva syn på samarbete som de intervjuade lärarna i denna studie ger uttryck för förefaller det att en sådan respekt inte behövs.

Borg och Drange (2019) konstaterar i sin studie att det är det långsiktiga interprofessionella samarbetet som ger störst effekt på skolverksamheten, både vad gäller elever och personal. Det är just denna långsiktighet som de intervjuade lärarna i min studie efterfrågar. Tack vare långsiktigheten kan de tidigare nämnda oklarheterna om respektive profession minskas och en långvarig professionell relation ökar också potentialen för det yrkespraktiska experimenterandet som Clarke och Hollingsworth (2002) beskriver.

Vad som däremot kan identifieras i min studie som sällan nämns i forskningslitteraturen är vikten av lärarens autonomi i klassrummet. Att läraren är självständig i sin egen undervisning beskrivs som en viktig förutsättning för kvalitativ undervisning. Andra professioners inblandning kan uppfattas som ett hot mot denna självständighet liksom Limberg (1999) påtalar. Det innebär att det finns en gräns, som säkerligen är olika för olika lärare, för hur mycket en annan profession

tillåts påverka deras undervisning. Variationen som verkar finnas stärker tesen att varje interprofessionellt samarbete är unikt (Kammer m. fl. 2021) och att eventuella formella rutiner för arbetet bör vara anpassningsbara.

Samarbete med skolbibliotekarien i skolverksamheten ger enligt de intervjuade lärarna en mer dynamisk skolmiljö där skolbibliotekarien bland annat kan fånga upp elevers behov som inte lärare hinner med. Som en del av utsagorna visar kan exempelvis en skolbibliotekarie vara en person som stöttar och utmanar högpresterande elever. Detta speglar en utveckling som har studerats av tidigare forskare. Avalos (2011) konstaterar bland annat att en förändring i synen på elevers lärande har gynnat denna dynamiska lärmiljö. Tidigare dominerade ett kognitivt synsätt där en undervisningsform skulle passa alla elever, huvudsakligen i form av klassisk katederundervisning. Det synsättet har ersatts av en sociokulturell syn där anpassningsbarhet är ledord (ibid.). Detta nya dominerande synsätt är säkerligen inte felfritt men det leder till den mer dynamiska lärandemiljö som de intervjuade lärarna i min studie eftersträvar. Med ett sociokulturellt synsätt ökar enligt Avalos (2011) intresset för co-learning där flera olika pedagogiska aktörer samverkar för att skapa varierande lärtillfällen. Reeves m. fl. (2021) ser liknande möjligheter med vad de kallar team-teaching. Denna dynamik i skolverksamheten anges även som en framgångsfaktor i andra studier (se exv. Frazier m. fl. 2020; Montiel-Overall 2005; Mokhtar & Majid 2006; Marino & Schultz-Jones 2020).

Epistemologiska och pedagogiska teorier spelar självklart en stor roll i forskning om lärare och skolbibliotekarier. Mishra och Koehler (2006) identifierar i sin studie bristande kunskap om sådana teorier hos yrkesverksamma lärare vilket kan leda till att undervisning inte sker på bästa möjliga vis. De intervjuade lärarna i min studie uppger dock att den teoretiska grunden för deras arbete är solid och att de därmed är trygga i sin akademiska kunskapsbas. Den teoretiska kunskapen är grunden för de intervjuade lärarna men det är som sagt i yrkespraktiken som undervisningsmetoder och eventuella interprofessionella samarbeten förfinas i likhet med vad tidigare studier anger (Beijaard m. fl. 2004; Clarke & Hollingsworth 2002). Om skolbibliotekarien ska kunna integreras i skolverksamheten bör samma sak gälla för skolbibliotekarieprofessionen (Montiel-Overall 2005; Limberg 1999). Skolbibliotekarien bör basera sitt yrkesutövande i sin akademiska kunskapsbas för att på så sätt kunna legitimera sitt yrkesutövande på vetenskapliga grunder. Om så inte sker kommer lärarens arbete ses som det primära medan skolbibliotekariens ses som sekundärt.

7.2 Slutsatser

De nedanstående avsnitten sammanfattar denna studies slutsatser. Studien syftade till att undersöka vilka föreställningar som lärare har om skolbibliotekarier och om lärare uppfattar lärarprofessionen och skolbibliotekarieprofessionen olika. Dessutom eftersöktes en förståelse för hur dessa föreställningar påverkar den juridisktion – elevers lärande i skolan – som skolbibliotekarier och lärare verkar i. Slutsatserna har delats upp i avsnitt som motsvarar de forskningsfrågor som ställdes i uppsatsens inledande kapitel.

7.2.1 Hur beskriver lärare skolbibliotekariens roll i skolverksamheten?

Skolbibliotekariens roll i skolverksamheten är mångbottnad enligt de intervjuade lärarna. Generellt beskriver lärarna skolbibliotekarien som en person som kan öka kvaliteten på skolverksamheten eftersom denne tillför nya kunskaper och kompetenser. Skolbibliotekarien beskrivs både som en person som kan stötta elever i deras lärande men också en person som kan stötta lärare i deras arbete. Denne kan vara en pedagogisk aktör i skolan som kompletterar lärarna. Denna kompletterande och pedagogiska roll rör i huvudsak områdena litteraturförmedling och MIK. Enligt de intervjuade lärarna kan skolbibliotekarien, tack vare sin kunskap om litteratur, fungera som en läsfrämjande aktör på skolan. Skolbibliotekariens läsfrämjande kan ha positiva effekter på läsutveckling i sig, men det kan också fungera som ett sätt att uppmuntra elever till läsning som fördjupar deras kunskaper om olika ämnesområden.

Att kunna navigera i det ständigt växande digitala informationssamhället ser lärarna som en viktig förmåga för eleverna att lära sig. Denna förmåga ryms inom det breda begreppet medie- och informationskunnighet (MIK). De intervjuade lärarna uppger att skolbibliotekarien kan spela en stor roll på detta område. Det är också främst på detta område som skolbibliotekarien beskrivs som en pedagogisk aktör av de intervjuade lärarna. Marino och Schultz-Jones (2020) studie visar att elever som har tillgång till en skolbibliotekarie uppger att de ökar sina informationssökningskunskaper och mitt resultat visar att också lärarna inser skolbibliotekariens betydelse för detta område.

En annan slutsats som kan dras utifrån min studie är att skolbibliotekarien kan inta en roll som lärarna inte alltid hinner med och som ligger i linje med den särskiljning mellan bildning och utbildning som togs upp i inledningskapitlet. Lärare på högstadiet måste prioritera att alla elever når läroplanens kunskapsmål vilket kan göra att annat som lärarna vill och kan göra inte alltid hinns med. Utbildningens formaliserade karaktär blir i det sammanhanget tydlig. De intervjuade lärarnas utsagor indikerar att skolbibliotekarien har en alternativ roll att fylla i och med att skolbibliotekariens arbete inte är lika strikt kopplat till läroplanen. Skolbibliotekarien kan bli den aktör som kan uppmuntra och stimulera elevers intressen i en roll som uppfattas som lustfylld och frivillig i motsats till skolundervisningens ibland strikta och tvingande krav. I samma anda kan skolbibliotekarien bli den som hinner sporra högpresterande elever som kanske inte får den utmaning de behöver inom den ordinarie undervisningen. Skolbibliotekarierollen blir här en bärare av bildningens värden, där strävande efter kunskap kan bli friare och få en individuell karaktär.

7.2.2 Vilka likheter och skillnader kan identifieras i lärares syn på lärarprofessionen respektive skolbibliotekarieprofessionen?

De intervjuade lärarna i min studie beskriver lärarprofessionen som en gemenskap som fungerar stöttande i deras arbete. Kommunikation och samarbete med andra lärare utvecklar undervisning och det finns gemensamma mål som de tillsammans strävar efter. Även om det i de intervjuade lärarnas utsagor finns olika syn på lärande och undervisning framstår de ändå som en enhetlig profession som arbetar tillsammans för att skolverksamheten ska fungera så bra som möjligt.

Lärarnas syn på skolbibliotekarieprofessionen präglas av en låg kännedom om vad en skolbibliotekarie är och gör. Denna låga kännedom rör både en skolbibliotekaries utbildningsbak-

grund och vad en skolbibliotekarie gör i sin yrkesutövning. Av den anledningen kan det konstateras att de intervjuade lärarna inte ser bibliotekarieryrket som en profession. Denna identifierade skillnad i syn på lärare och skolbibliotekarier kan leda till en ojämlik situation i skolverksamheten. Om lärare upplever att de utför sitt arbete med stöd av sin professionsgemenskap och samtidigt uppfattar att skolbibliotekarier saknar denna professionsgemenskap får lärares arbete ett högre värde. Professionens arbete grundas bland annat i den akademiska kunskapsbas i vilken den skolats (Abbott 1988), och om den ena parten upplevs sakna denna bas kan deras yrkesutövande uppfattas som att det saknar en vetenskaplig grund. Även om de intervjuade lärarna har olika åsikter om denna vetenskapliga grund för sitt arbete är det tydligt att de tycker att den är viktig vilket bekräftar vad tidigare studier kommit fram till (se exv. Avalos 2011; Mishra & Kohler 2006).

7.2.3 Hur påverkar lärares föreställningar karaktären av och förändringsbenägenheten i jurisdiktionen gällande elevers lärande i skolverksamhet?

Trots den tidigare nämnda positiva synen på interprofessionellt samarbete mellan skolbibliotekarier och lärare visar denna studies resultat att det pågår en kamp om jurisdiktion inom skolan. Jurisdiktionen det handlar om är elevers lärande och kampen blir tydligast på två områden. Dels uttrycker en del av de intervjuade lärarna att skolbibliotekarien inte bör medverka i bedömning av elever kunskap. Ur Abbotts (1988) professionsteoretiska perspektiv kan det tolkas som ett försök att stänga ute en profession för att behålla full kontroll över en jurisdiktion. Det ska dock påpekas att de intervjuade lärarna inte motiverar utestängningen på det sättet. I stället beskriver de bedömningen som en komplicerad och svår uppgift som kan leda till konflikt med elever vilket skolbibliotekarier helst bör ”slippa” (Mio). Oavsett motiven bakom utestängningen är det tydligt att lärarna uppfattar att skolbibliotekarien generellt sett bör hållas utanför bedömningsprocessen.

Det andra område där kampen om jurisdiktion blir tydlig är hur lärarna beskriver den inverkan respektive profession bör ha över den andra. På det området visar intervjupersonernas utsagor att samarbete mellan lärare och andra professioner visserligen är värdefullt men att det inte i alltför stor grad får inverka på lärarens självständighet i klassrummet. Lärarens autonomi är alltså viktig. Skolbibliotekariens autonomi framträder däremot inte lika tydligt i det empiriska materialet. I stället framförs ståndpunkter som kan tolkas som att lärarprofessionen – i varierande grad – bör ha kontroll över skolbibliotekariens arbete. Ur Abbotts (1988) perspektiv framstår det som ett försök att behålla kontroll över jurisdiktionen.

Syftet med skolverksamhet är tvådelat vilket påverkar kampen om jurisdiktion över elevers lärande. Dels ska skolan se till att elever uppfyller läroplanens kunskapskrav – eleverna ska med andra ord genomgå en formaliserad utbildning. Skolverksamheten ska också vara en plats där man hjälper elever att utvecklas som människor på ett mer allmänt plan – eleverna ska med andra ord stötts i sin bildningsresa. De intervjuade lärarnas utsagor tyder på att det finns åsiktsskillnader om hur dessa ibland motstående syften ska uppfyllas. Det finns inga enkla svar på detta område vilket är en förklaring till att skolbibliotekariens roll inom skolverksamhet, som den beskrivs av de intervjuade lärarna, ibland är otydlig.

Lärares syn på skolbibliotekarier påverkas också av läroplanen som finns i den legala domänen. Lärarna kan grunda sitt arbete i läroplanen medan motsvarande grund saknas för skolbibli-

otekariens arbete. Den formaliserade utbildningen har i det här sammanhanget en tydligare position än bildningen vilket inverkar på de förutsättningar som gäller för jurisdiktionen. Om bildningen ska uppnå samma position som utbildningen i den legala domänen måste bildningen på något sätt formaliseras vilket äventyrar bildningens fria karaktär. Detta dilemma är i någon mån en inbyggd premis i jurisdiktionen gällande elevers lärande i skolan och är en av förklaringarna till att läraren och skolbibliotekarien har olika ställning i skolverksamheten.

7.3 Metodkritik

Följande avsnitt redogör för några av de metodologiska problem som min insamlings- och analysmetod innebär. För det första får mitt kunskapsteoretiska förhållningssätt konsekvenser för vad som kan utläsas ur mitt empiriska material. Eftersom verklighetsuppfattningen, utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv, skapas under påverkan av sociala interaktioner så måste denna påverkan vara i spel också i den sociala intervjusituationen (Haraway 1988, se Centerwall 2022, s.93). De uppfattningar eller föreställningar som kommer fram under intervjun är alltså påverkade av mig som bibliotekariestudent, framför allt till följd av att det är jag som avgör vilka frågor som ställs. Forskarens egna drivkrafter och motiv blir en del av den verklighetsbild som framkommer i det empiriska materialet (Esaiasson m. fl. 2017, s.268). Det resultat som presenterats i denna studie är alltså en subjektiv tolkning som inte nödvändigtvis speglar intervjupersonernas föreställningar på ett riktigt sätt. Hur stor eller liten denna påverkan är, är svårt att säga men min utgångspunkt är att den betydande delen av intervjupersonernas utsagor formas av deras egna erfarenheter och andra sociala interaktioner – med kollegor, elever och så vidare – som skett utanför intervjusituationen.

Esaiasson m. fl. (2017, s.243) talar om sådan påverkan som intervjuareffekter, det vill säga de sätt intervjuaren påverkar intervjupersonernas utsagor. De nämner bland annat risken att intervjupersonen anpassar sina svar utefter vad hen tror att intervjuaren vill höra vilket betyder att utsagorna inte reflekterar intervjupersonernas verkliga uppfattningar. För att minimera intervjuareffekter eftersträvade jag att använda så öppna frågor som möjligt i intervjuguiden och ha ett resultatkapitel där empirin får tala utan att koppla den till vare sig forskningsfrågor eller teoretisk förståelse, åtminstone på ett medvetet plan. Jag är också medveten om att det inte är möjligt att tala om en objektiv forskarroll i den här typen av studier (Bryman 2016, s.484).

Vad gäller min analysmetod ska det påpekas att Abbotts teoretiska ramverk är omfattande varför det låter sig inte rymmas i en överskådlig modell där alla delar av teorin finns med. Ett försök att använda hela Abbotts teori i analysen av mitt empiriska material eller att beskriva hela teorin ryms därför inte inom ramen för denna uppsats. Av den anledningen utgick analysarbetet i denna studie från de delar av teorin som presenterats i teorikapitlet. I och med att andra delar av teorin valts bort i arbetet har komplexiteten i Abbotts teori tonats ned. Begrepp som Abbott lyfter fram som viktiga har utelämnats och begreppens ömsesidiga beroenden har förenklats. Denna förenkling av Abbotts teori är en förutsättning för att teorin ska kunna användas i denna studie men utgör också en teoretisk svaghet eftersom det empiriska materialet inte kan analyseras på det uttömmande sätt som Abbotts teori föreskriver. Det gör också att analysmetoden inte är lika formell och standardiserad som den kunde ha varit om något annat teoretiskt perspektiv använts.

Det betyder i sin tur att interbedömarreliabiliteten, det vill säga att analysresultatet inte påverkas av vem som utför analysen (Bryman 2016, s.208), blir lägre. Med andra ord innebär den låga interbedömarreliabiliteten att analysen riskerar att bli subjektiv. Det förstärker i mitt fall också det faktum att forskaren är en medkonstruktör till den verklighetsbild som framkommer i studien vilket ifrågasätter sanningshalten i resultatet.

7.4 Studiens bidrag till BoI

Denna studie handlar om skolbibliotekarier och skolbibliotek – ett område som det forskats mycket om inom biblioteks- och informationsvetenskapen. Till skillnad från tidigare forskning som i stor utsträckning har skolbibliotek och skolbibliotekarier som studieobjekt (se exv. Gärdén 2017; Centerwall 2022; Kammer m. fl. 2021; McPherson 2020), har jag i denna studie uteslutande studerat lärare vilket inte är lika vanligt inom BoI. Liksom Danermark m. fl. (2014) påpekar visar också min studie att de föreställningar lärare har om andra professioner påverkar vilken typ av interprofessionellt samarbete som kan ske. Denna studie bidrar med nya empiriska rön till kunskapen om dessa föreställningar rörande skolbibliotekarier. Utan förståelse för lärares föreställningar om skolbibliotekarier kan skolbiblioteksverksamheter utvecklas på felaktiga grunder vilket inte skapar de skolbibliotek som behövs inom skolan.

Dessutom påminner denna studie om att skolbiblioteksforskning inom BoI också måste ta hänsyn till lärare vilket den också gör i många fall. I samma anda har jag under arbetet med denna studie också insett att BoI i högre grad bör influeras av utbildningsvetenskapen när det gäller skolbiblioteksforskning. Ett närmare förhållande mellan skolbiblioteksforskningen och utbildningsvetenskapen skulle vara ett led i att sammanföra lärarprofessionens och skolbibliotekarieprofessionens akademiska kunskapsbas. Denna studies resultat visar nämligen på att lärares hade låg kännedom om den akademiska grunden för en skolbibliotekaries arbete vilket kan vara en förklaring till att det interprofessionella samarbetet inte fungerar på vissa håll.

För att skolbibliotekarieprofessionen ska kunna passa in i skolverksamheten på ett naturligare sätt bör den alltså bli mer inspirerad av utbildningsvetenskapen. Om detta kan göras utan att skolbibliotekarieprofessionen tappar sin särprägel låter jag vara osagt men det är nog en förutsättning om man liksom Limberg (1999) vill att skolbibliotekarien ska ses som en del av skolans pedagogiska kärna.

7.5 Framtida forskning

Under arbetet med denna studie har jag identifierat några områden som skulle vara intressanta att forska vidare på. Ett sådant område är den uppdelning av arbetsuppgifter som jag identifierade i de intervjuade lärarnas utsagor. Enligt den uppdelningen är skolbibliotekarierollen den roll som tar ansvar för det lustbetonade och frivilliga i skolan medan lärarrollen tar ansvar för de tvingande momenten. Annorlunda uttryckt rör skolbibliotekariens arbete bildning medan läraren sysslar med utbildning. Att studera om detta stämmer eller inte skulle vara intressant eftersom det skulle

fördjupa förståelsen om skillnader mellan lärare och skolbibliotekariers arbeten. Om denna uppdelning finns skulle det också vara intressant att djupare studera varför den sker och på vilket sätt den gestaltar sig i yrkespraktiken.

I studien blev det tydligt att den legala domänen spelade en roll i hur lärare såg på en skolbibliotekariers arbete. Den legala domänen – i form av läroplanen – gav tyngd till lärarens arbete medan motsvarande tyngd saknades bakom skolbibliotekariens. En hypotes är att det inom Abbots (1988) publika domän finns en liknande skillnad i synen på lärarens och skolbibliotekariens arbete. Den publika domänen rymmer bland annat allmänhetens uppfattningar om olika professioners arbeten. Det skulle vara intressant att studera om det finns skillnader i allmänhetens uppfattning om lärare respektive skolbibliotekarier och på vilka sätt dessa uppfattningar påverkar skolbibliotekariens ställning inom skolverksamhet.

Frågan om lärarens autonomi i klassrummet blev i denna studie synlig. Lärare anser att deras undervisning fungerar bäst när de tillåts vara självständiga. Denna hållning verkar vara mest framträdande i skolverksamheter där lärare undervisar i ämnen – såsom högstadium och gymnasium – och mindre framträdande på låg- och mellanstadiet där klasslärare är mer förekommande (Schultz Nybacka 2019, s. 99-100). Vilken påverkan denna autonomi har på undervisning är ett område som bör studeras vidare.

I och med denna studies begränsade omfattning avgränsades studien till att intervjua lärare i teoretiska ämnen. Det gjordes dock ingen jämförande analys om uppfattningar om skolbibliotekarier skiljde sig mellan de olika typer av lärare som intervjuades. För att ytterligare fördjupa förståelsen för lärares inställning till skolbibliotekarier skulle framtida studier kunna studera detta närmare. Genom att studera fler lärare av olika typer kan skillnader i uppfattningar upptäckas och underlätta det interprofessionella samarbetet. Det kan tänkas att skillnaderna är stora mellan exempelvis lärare i teoretiska respektive praktiska ämnen, lågstadielärare respektive gymnasielärare, eller lärare i privata respektive kommunala skolor. Om dessa skillnader är kända kan skolbibliotekarierollen enklare anpassas till olika skolverksamheter så att den kan användas på bästa möjliga sätt.

Käll- och litteraturförteckning

- Abbott, A. (1988). *The System of Professions: An Essay On the Division of Expert Labor*. Chicago, University of Chicago press.
- Anggreini, E.W. & Mutia, F. (2022). Trust, Collegiality, and Communication Between Teachers and Librarians to Support Student Learning. *Annals of Library and Information Studies*, (69), s. 28-33.
- Avalos, B. (2011). Teacher Professional Development in Teaching and Teacher Education Over Ten Years. *Teaching and Teacher Education*, 27 (1), s. 10-20.
- Beijaard, D., Meijer, P. & Verloop, N. (2004). Reconsidering Research on Teachers' Professional Identity. *Teaching and Teacher Education*, 20 (2), s. 107-128.
- Bergström, G. & Boréus, K. (2018). Samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys. I: Boréus, K. & Bergström, G. (red.) *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 4 uppl. Lund: Studentlitteratur, s. 17-45.
- Bewick, L. & Corral, S. (2010). Developing Librarians as Teachers: A Study of Their Pedagogical Knowledge. *Journal of Librarianship and Information Science*, 42 (2), s. 97-110.
- Bjereld, U., Demker, M. & Hinnfors, J. (2018). *Varför vetenskap?: om vikten av problem och teori i forskningsprocessen*. 4 uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Borg, E. & Drange, I. (2019). Interprofessional Collaboration in School: Effects on Teaching and Learning. *Improving Schools*, 22 (3), s. 251-266.
- Brante, T. (2014). *Den professionella logiken: Hur vetenskap och praktik förenas i det moderna kunskapssamhället*. Stockholm: Liber.
- Bruggink, M., Goei, S.L. & Koot, H.M. (2016). Teachers' Perceptions of Students' Additional Support Needs: in the Eye of the Beholder? *Educational Psychology*, 36 (3), s. 431-443.
- Bryman, A. (2016). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 3 uppl. Stockholm: Liber.
- Carlisle, J.F., Kelcey, B., Rowan, B. & Phelps, G. (2011). Teachers' Knowledge About Early Reading: Effects on Students' Gains in Reading Achievement. *Journal of Research on Educational Effectiveness*, 4 (4), s. 289-321.
- Centerwall, U. (2022). *Att ta plats och göra skillnad: Skolbibliotekariepraktiker i framgångsrika verksamheter*. Avhandling. Borås: Högskolan i Borås.
- Christie, D. & Menmuir, J. (2005). Supporting Interprofessional Collaboration in Scotland through a Common Standards Framework. *Policy Futures in Education*, 3 (1), s. 62-74.
- Clarke, D. & Hollingsworth, H. (2002). Elaborating a Model of Teacher Professional Growth. *Teaching and Teacher Education*, 18 (8), s. 947-967.

- Cooper, O.P. & Bray, M. (2011). School Library Media Specialist-Teacher Collaboration: Characteristics, Challenges, Opportunities. *TechTrends*, 55 (4), s. 48-55.
- Danermark, B., Englund, U., Germundsson, P. & Ratinaud, P. (2014). French and Swedish Teachers' Social Representations of Social Workers. *European Journal of Social Work*, 17 (4), s. 491-507.
- Downey, A. (2016). *Critical Information Literacy: Foundations, Inspiration and Ideas*. Sacramento: Library Juice Press.
- Eri, T. & Pihl, J. (2017). The Challenge of Sustaining Change: Contradictions within the Development of Teacher and Librarian Collaboration. *Educational Action Research*, 25 (2), s. 239-255.
- Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., Towns, A., et al. (2017). *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 5 uppl. Stockholm: Wolters Kluwer.
- Fichtelius, E., Persson, C. & Enarson, E. (2019). *Demokratins skattkammare: Förslag till en nationell biblioteksstrategi*. Stockholm: Kungliga biblioteket.
- Foster, C. & McMenemy, D. (2012). Do Librarians Have a Shared Set of Values? A Comparative Study of 36 Codes of Ethics Based of Gorman's Enduring Values. *Journal of Librarianship and Information Science*, 44 (4), s. 249-262.
- Frazier, K.F., Perryman, K.L. & Kucharczyk, S. (2020). Transition Services for Students with Significant Disabilities: Building Successful Collaborations among School Professionals. *Journal of School-Based Counseling Policy & Evaluation*, 2 (2), s. 131-141.
- Gärdén, C. (2017). *Skolbibliotekets roll för elevers lärande: En forsknings- och kunskapsöversikt år 2010–2015*. Stockholm: Kungliga biblioteket.
- Gorman, M. (2015). *Our Enduring Values Revisited: Librarianship in an Ever-Changing World*. Chicago: ALA Editions.
- Hansson, J. & Wisselgren, P. (2018). Inledning. I: Hansson, J. & Wisselgren, P. (red.). *Bibliotekarier i teori och praktik: Utbildningsperspektiv på en unik profession*. Lund: BTJ Förlag. p. s. 9-14.
- Haraway, D. (1988). Situated knowledges: the science question in feminism and the privilege of partial perspective. *Feminist Studies*, 14 (3), s. 575-599.
- Howell, K.E. (2012). *An Introduction to the Philosophy of Methodology*. London: Sage.
- Kammer, J., King, M., Donahay, A. & Koeberl, H. (2021). Strategies for Successful School Librarian and Teacher Collaboration. *School library research*, (24), s. 1-24.
- Knight, J. (2004). Internationalization Remodelled: Definition, Approaches and Rationales. *Journal of Studies in International Education*, 8 (1), s. 5-31.
- Kolnes, J., Øverland, K. & Midthassel, U.V. (2021). A System-Based Approach to Expert Assessment Work-Exploring Experiences among Professionals in the Norwegian

- Educational Psychological Service and Schools. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 65 (5), s. 783-801.
- Kuhlthau, C.C. (2004). *Seeking Meaning: A Process Approach to Library and Information Services*. 2 uppl. Westport, Connecticut: Libraries Unlimited.
- Kunze, M. & Machalicek, W. (2022). Interdisciplinary Teams: A Model to Support Students with Autism. *Psychology in the Schools*, 59 (7), s. 1350-1362.
- Limberg, L. (1999). Model School Libraries: Tools or Threats? Reflections on a Development Project in Sweden. *School Libraries Worldwide*, 5 (1), s. 49-65.
- Lofthouse, R. & Thomas, U. (2015). Concerning Collaboration; Teachers' Perspectives on Working in Partnerships to Develop Teaching Practices. *Professional Development in Education*, 43 (1), s. 36-56.
- Malmberg, S. & Graner, T. (2014). *Bibliotekarien som medpedagog. Eller: varför sitter det ingen i lånedisken?* Lund: BTJ Förlag.
- Marino, J. & Schultz-Jones, B. (2020). Student Learning through Swedish School Libraries: Analysis, Findings and Recommendations. *Libri*, 70 (1), s. 17-31.
- McPherson, M. (2020). The Influence of Teacher Librarians' Personal Attributes and Relationships with the School Community in Developing a School Library Programme. *School Libraries Worldwide*, 26 (1), s. 136-150.
- Mikalides, M. (2021). Skolan fungerar inte utan ett bra skolbibliotek. *Grundskolläraren*. <https://www.lararen.se/grundskollararen/kronika2/mikalidesskolan-fungerar-inte-utan-ett-bra-skolbibliotek> [2022-09-16].
- Mishra, P. & Koehler, M. (2006). Technological Pedagogical Content Knowledge: A Framework for Teacher Knowledge. *Teachers College Record*, 108 (6), s. 1017-1054.
- Mokhtar, I.A. & Majid, S. (2006). An Exploratory Study of the Collaborative Relationship between Teachers and Librarians in Singapore Primary and Secondary Schools. *Library & Information Science Research*, 28 (2), s. 265-280.
- Montiel-Overall, P. (2005). A Theoretical Understanding of Teacher and Librarian Collaboration (TLC). *School Libraries Worldwide*, 11 (2), s. 24-48.
- Montiel-Overall, P. (2009). Teachers' Perceptions of Teacher and Librarian Collaboration: Instrumentation Development and Validation. *Library & Information Science Research*, 31 (3), s. 182-191.
- Nilsson, J. (2021). Skolbibliotek NU! *Svensk biblioteksforening*. <https://www.biblioteksforeningen.se/kronika/skolbibliotek-nu/> [2022-09-16].
- Nolin, J. (2008). *In Search of a New Theory of Professions*. Borås: Högskolan i Borås.
- Pihl, J. (2011). Literacy Education and Interprofessional Collaboration. *Professions and professionalism*, 1 (1), s. 52-66.

- Ranemo, C. & Mattsson, A. (2021). *Bibliotek 2021*. Stockholm: Kungliga biblioteket.
<https://www.kb.se/download/18.79c86e0d1833619d76c1cf80/1665575038795/Rapport-Bibliotek-2021.pdf> [2022-12-19].
- Reeves, T., Hamilton, V. & Onder, Y. (2021). Which Teacher Induction Practices Work? Linking Forms of Induction to Teacher Practices, Self-Efficacy, and Job Satisfaction. *Teaching and Teacher Education*, (109), s. 1-10.
- Sanderson, G. (2011). Internationalisation and Teaching in Higher Education. *Higher Education Research & Development*, 30 (5), s. 661-676.
- SCB (2022). *30 vanligaste yrkena*. <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/arbetsmarknad/sysselsattning-forvarvsarbete-och-arbetstider/yrkesregistret-med-yrkesstatistik/pong/tabell-och-diagram/30-vanligaste-yrkena/> [2022-12-19].
- Scheéle, J. (2022). Flera partier öppna för att lagstifta om bemannade skolbibliotek. *SVT*.
<https://www.svt.se/kultur/skolbibliotek-amanda-lind-miljopartiet-bo-broman-sverigedemokraterna> [2022-09-16].
- Schultz Nybacka, P. (2019). *Värdet av skolbiblioteket: En verksamhet för hållbar utbildning och bildning*. Stockholm: Kungliga biblioteket.
- SFS 2010:800. *Skollagen*.
- Shim, S. & Thompson, J. (2022). Four Years of Collaboration in a Professional Learning Community: Shifting toward Supporting Students' Epistemic Practices. *Science education*, 106 (3), s. 674-705.
- Skolverket (2022). *Lgr 22, Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2022*. Stockholm: Skolverket.
- Small, R.V., Shanahan, K.A. & Stasak, M. (2010). The Impact of New York's School Libraries on Student Achievement and Motivation: Phase III. *School Library Research*, (13), s. 1-31.
- Svensk biblioteksforening (u.å.). *Fakta om bibliotek*.
<https://www.biblioteksforeningen.se/fakta-om-bibliotek/> [2022-09-16].
- Thurén, T. (2019). *Vetenskapsteori för nybörjare*. 3 uppl. Stockholm: Liber.
- Trost, J. (2010). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.
- Utredningen om stärkta skolbibliotek och läromedel (2021). *Skolbibliotek för bildning och utbildning* (SOU 2021:3). Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Wikipedia (2021). *Kompilator*. <https://sv.wikipedia.org/wiki/Kompilator> [2022-12-13].
- Wisselgren, P. (2018). Bibliotekarieutbildning och bibliotekspraktik - en professionshistorisk triangulering. I: Hansson, J & Wisselgren, P (red.). *Bibliotekarier i teori och praktik: Utbildningsperspektiv på en unik profession*. Lund: BTJ Förlag. p. s. 17-38.

Bilaga 1 – Intervjuguide

Föreställningar/uppfattningar:

Intervjuerna inleds med kortare bakgrundsfrågor. Dessa handlar om hur länge intervjupersonen arbetat som lärare, vilken utbildning hen har samt vilka ämnen och årskurser hen undervisar i. Frågor om hur intervjupersonens specifika skolbibliotek bemannas besvaras också under detta inledande skede varefter intervjun fortlöper enligt nedanstående guide.

Vad är ett skolbibliotek för dig?

- Vad är en skolbibliotekarie för dig?

Hur skulle ett riktigt bra skolbibliotek fungera enligt dig?

- Hur skulle det se ut?
- Hur skulle du använda dig av det?

Vad är en skolbibliotekaries främsta uppdrag?

- Hur tycker du det uppdraget skiljer sig från lärarens viktigaste uppdrag?
- Inom vilket område har skolbibliotekarien störst betydelse?

Lärarens användning av skolbibliotek:

Vad förväntar du dig av ett skolbibliotek, i samband med din undervisning?

- Vilken betydelse har skolbibliotekarien i det sammanhanget?

Hur använder du skolbiblioteket som lärare?

På vilket sätt pratas det om skolbiblioteket inom lärarkollegiet?

- Var sker dessa diskussioner?
- Mellan vilka personer sker diskussionerna?

Samarbete:

När det gäller undervisning, kan du berätta om ditt samarbete med andra yrkesgrupper (exv. skolbibliotekspersonalen)?

- Hur ofta jobbar du tillsammans med andra yrkesgrupper?
- Vilka yrkesgrupper är det i så fall?
- Deltar de aktivt i undervisningen gentemot eleverna?
- Om inte, hur kommer det sig att det inte samarbetas med andra yrkesgrupper?

Hur ser du på att genomföra undervisning tillsammans med en skolbibliotekarie, där hen är delaktig i det pedagogiska arbetet?

- Vad tänker du om arbetsfördelning och rollfördelning i ett sådant eventuellt samarbete?
- Vem ska vara initiativtagare?
- Hur ska arbetsuppgifter fördelas?
- Hur skulle ett lyckat samarbete se ut?
- Hur skulle ett mindre lyckat samarbete se ut?

Utbildning och kompetens:

Vad tänker du om en skolbibliotekaries utbildningsbakgrund?

- Vilken betydelse har skolbibliotekariens utbildningsbakgrund?

Vad tänker du om lärares utbildningsbakgrund?

- Vilken betydelse har lärares utbildningsbakgrund?

På vilket sätt kommer man på er skola fram till vilka resurser skolbiblioteket ska tillhandahålla (såsom böcker, tidningar eller digitala verktyg)?

- Vilket inflytande bör lärarkollegiet ha över vad som skolbiblioteket har att erbjuda?
- Vilket inflytande bör en skolbibliotekarie ha över skolundervisningen?

Vilken eller vilka kompetenser tror du att du som lärare har, men som skolbibliotekarien saknar?

- Och tvärtom, vilka kompetenser tror du skolbibliotekarien har som inte du har?

Avslutande frågor:

Är det något du vill tillägga innan vi avslutar intervjun?

Bilaga 2 – Inbjudan till intervjupersoner

Vill du prata om skolbibliotek med en bibliotekariestudent?

Jag studerar på bibliotekarieprogrammet på Södertörns högskola och jag ska nu slutföra mina studier med en C-uppsats. I uppsatsen vill jag undersöka lärares tankar om skolbibliotek och skolbibliotekarier. Därför söker jag nu lärare som jag kan intervju. Min ambition är att intervjun ska bli som ett avslappnat samtal, där vi under cirka en timme pratar om skolbibliotek. Antingen kan intervjun genomföras individuellt med en person eller så kör vi två intervjupersoner samtidigt i en liten gruppintervju.

Vad gäller tidpunkt för intervjuerna vill jag göra dessa så snart som möjligt, gärna i november. Jag vill också gärna genomföra dem ansikte mot ansikte på en plats och tid som passar er bäst. Om det av någon anledning inte är möjligt är jag också öppen för att genomföra intervjun digitalt.

Jag vill både prata med lärare som använder skolbiblioteket i sin undervisning och lärare som inte gör det. Vilket eller vilka ämnen som ni undervisar i har inte heller någon betydelse för min studie.

Intervjun kommer att utgå från en intervjuguide med frågor som jag arbetat fram. Men under intervjun kan jag ställa följdfrågor som inte finns med i guiden beroende på hur samtalet utvecklar sig.

Intervjuerna ska spelas in och transkriberas, och sparas fram till att min C-uppsats blivit godkänd för att därefter raderas. Hanteringen av personuppgifter kommer att ske enligt Södertörns högskolas regler, vilket jag berättar mer om för de som visar intresse att delta i studien. Intervjumaterialet kommer inte att användas i något annat syfte än som empiriskt material i min C-uppsats. Det viktigaste att komma ihåg är att det enda som eventuellt publiceras offentligt är uppsatsen och där kommer intervjupersonerna att vara helt anonymiserade.

Om intresse att delta finns, får ni gärna höra av er till mig så kan vi ta det vidare därifrån. För mig blir det kul och intressant att få prata med lärare.

Tack för uppmärksamheten.

Med vänliga hälsningar

Kalle Zetterström, bibliotekarieprogrammet, Södertörns högskola.

Tel: 076 xxx xx xx

E-mail: xxx@xxx